

ŠUMARSKI LIST

(REVUE FORESTIÈRE)

SADRŽAJ (SOMMAIRE):

Gospodin ministar Dr Milan Ulmanski o smjernicama svoga rada — Dr Jovan Zubović: Organizacija šumarske privrede (L'organisation de l'Economie forestière) — Drag. S. Petrović: Spravljanje uglja u Južnoj Srbiji (Le cuisage dans la Serbie méridionale) — Milan Knežević: Hercegovačka lovišta brdskih jarebica (Varennes des perdrix en Hertzégovine) — Saopćenja (Miscellanées) — Iz Udruženja (Affaires de l'Union) — Književnost (Littérature) — Promjene u službi (Mutations). — Oglasi

414-418

BR. 8. AUGUST 1934.
UREDNIK PROF. DR. A. LEVAKOVIĆ

Édition de l'Union Forestière Yougoslave 2, Rue Vukotinovici Zagreb, Yougoslavie. — Paraît chaque mois. Conditions de l'abonnement pour l'étranger Din 120 par an. — Résumés en langue française.

ŠUMARSKI LIST

GOD. 58.

AUGUST

1934.

GOSPODIN MINISTAR DR MILAN ULMANSKI O SMJERNICAMA SVOGA RADA

Na dne 15. jula održao je Upravni odbor Jugoslovenskog šumarskog udruženja svoju IV-tu redovnu sjednicu u Beogradu. Odbor je tom prilikom primljen od G. Ministra šuma i rudnika, koji je bio ljubazan, pa je u opširnijem izlaganju prikazao smjernice svoga programa. Iznosimo ovdje izvještaj o tome primanju.

Predsjednik Udruženja g. ing. Milan Lenarčić pozdravlja g. Ministra naglašujući, kako je to prvi puta, da je jedan član Udruženja postao Ministrom šuma. Jugoslovensko šumarsko udruženje čvrsto vjeruje, da će šumarstvo pod vrhovnim vodstvom g. Ministra dobiti svoju ispravnu direktivu. Udruženje mu spremno u tu svrhu stavlja na raspolaganje svoje snage.

G. Ministar Dr. Milan Ulmanski zahvaljuje na pozdravu. Izražava svoju radost, što Uprava Udruženja dolazi k njemu. Udruženje je kao neki stručni parlamenat, najviši forum u struci. Uvijek će mu biti vrlo drago, ako ga taj forum upozori na ono, što eventualno nije dobro u šumarskoj politici, koju je odlučio da provodi. G. Ministar zatim raslanjuje smjernice svog rada na: 1) čisto šumarsko-političke; 2) intencije u predmetu drvarske industrije i 3) u predmetu personalne politike. Gospodin Ministar je u glavnom kazao:

1. Hoćemo li provoditi ispravne mjere šumarske politike, to u prvom redu moramo da znamo, šta i gdje šta imamo. Moramo provesti inventarisanje naših šuma. One su kolosalna narodna imovina. Ministar šuma je kao blagajnik, koji u prvom redu mora da zna, šta ima u blagajni. Moramo početi, a već smo i počeli sa inventarizacijom. Taj posao treba da bude proveden što jednostavnijim metodama, razmjerno brzo, kako bi što skorije došli do odgovora na pitanja o stanju, snazi i posibilitetu naših šuma. Kod toga ne možemo da radimo po starome sistemu, jer inače ne bi završili gotovo nikada.

Nećemo to inventarisanje provoditi zato, da u budžetskoj debati mogu da kažem: učinili smo to i to. Ne. Već to činim zato, da u toj debati mogu kazati: trebam toliko i toliko kredita, jer su naše šume takove i takove; ako u njih investiramo to i to, biće dobit takova i tolika, a ako ne investiramo, biće gubitak tolik i tolik. Odnosno, ako i ja lično to neću moći da kažem, kazat će to moj nasljednik.

Daljnje pitanje, kojem ću posvetiti naročitu pažnju, to je pitanje uzurpacija državnog šumskog zemljišta. S jedne strane se godinama troše znatne svote na uređivanje bujica i na pošumljavanje, a kad tamo

istovremeno se s druge strane po uzurpantima stvaraju novi krševi i golijeti, stvaraju nove bujice, jer se krče i uzurpiraju državne šume na apsolutno šumskim tlima. Pred nama je golema odgovornost, ako taj problem ne riješimo. Pitanje je, kako da se presiječe širenje uzurpacija. Silom se može sve. Ali mi nesmiemo tako. Uzurpanti su također ljudi i članovi našeg naroda i naše obitelji. Moramo im drugim putem dokazati, da dalje nesmije tako ići. To je put vaspitanja naroda; nažalost spor.

Stoga želim u predmetu uzurpacija da najprije ustanovim faktično stanje. Na mjestima, gdje je to stanje spojivo sa interesima šumarstva, gdje se radi o relativnom šumskom tlu, dati ćemo tome stanju pravnu sankciju. Nećemo da rušimo kuću, koju si je uzurpant podigao na uzurpiranom zemljištu, ali ga nesmiemo i nećemo pustiti u daljnje uzurpiranje. Najstrože ćemo čuvati državnu imovinu. A gdje se radi o apsolutnom šumskom zemljištu, ondje nema milosti, jer je po srijedi interes cjeline. Interes pojedinca mora da ustukne i da se podvrgne interesima cjeline. Provesti ćemo to pa bilo i najstrožim mjerama.

Dakle vidite, gospodo, u predmetu uzurpacija želim, da se stanje nekako cementira u što povoljnijem obliku. Problem time nije riješen, jer postoji pitanje unutrašnje kolonizacije. Pri tome moramo razmotriti i pitati, tko šta treba, i dati mu ondje, gdje to priroda dozvoljava. Tko treba, neka mu se po mogućnosti dade. Ali nikako nesmije da se nadijeli onaj, koji već ima dosta. Moramo sirotinju pomoći, moramo da se ravnamo socijalnim obzirima. Što više imamo ekonomski zdravih jedinica, to ćemo i svi zajedno biti ekonomski jači.

Šume moramo čuvati od devastacija. Premalo imamo šumarskog osoblja. Napose to vrijedi za čuvare šuma, koje moramo osposobiti za službu i dati im autoritet. Početak autoriteta jeste, da lugar stanuje u šumi u lugarnici, a ne po birtijama. Međutim, za gradnju lugarskih kuća treba kredita. Opet ću morati u budžetskoj debati da kažem: prije je bilo šumskih šteta za toliko milijuna, povećanjem kredita smanjuju se za toliko i toliko puta i t. d.

2. G. Ministar je zatim prešao na pitanje eksploatacije šuma. Šume nisu samo ukras prirode već i objekti iskorištavanja. Postavio sam si za princip: postepeno prelaziti na rad u režiji tako, da sječu i izradu u državnoj šumi vrši šumar. To se ne može naglo provesti, već pomalo, najprije na pojedinim manjim objektima. Ministar zatim razlaže problem velike i male industrije, problem dugoročnih ugovora, problem eksploatacije većih suvislih kompleksa i t. d.

3. G. Ministar zatim iznosi pitanje personalne politike, koje da je jedno od najdelikatnijih. U interesu cjeline treba postaviti pravoga čovjeka na pravo mjesto. Proveo sam i namjeravam provesti izvjesna penzionisanja i premještenja. Što se penzionisanja tiče navadam, da je zakon prirode, da se rodimo, da rastemo, da kulminiramo i da onda odemo i prepustimo mjesto mladima. Osobito je prepuštanje mjesta mladima aktuelno danas, kad toliko mladih stoji bez posla. Kažite i kolegama vani, da sve što u personalnoj politici radim, radim iz čvrstog principa svrsishodnosti. Hoću da samo momenat najveće stvarnosti i cjelishodnosti vlada mojim potezima, a napose u personalnom problemu. Personalnu politiku vodim sâm i za istu nosim lično punu odgovornost. Sa glavnim personalnim promjenama gotov sam, odnosno bit ću uskoro gotov. Zatim stanovito vrijeme neće biti nikakvih većih personalnih

promjena, jer je potrebno, da se osoblje smiri i prione radu, koji nas na svakom koraku čeka.

G. Ministar zatim spominje, kako je izložio samo nekoliko aktuelnijih problema, na kojima sada koncentriše svoj rad. Problema ima još mnogo. Ali nije dobro rascjepkati snage na odviše strana. G. Ministar zatim još jednom moli Jugoslovensko šumarsko udruženje, da ga podupire u njegovim nastojanjima. Ujedno poziva prisutne, da mu otvoreno i bez ustezanja kažu svoja mišljenja.

Predsjednik ing. Milan Lenarčić toplo zhvaljuje G. Ministru. Naglašava, kako je šumarstvo ranije stradavalo uslijed toga, što se je politika uplitala u struku i politički motivi bili često jači od stručnih.

Potpredsjednik ing. Josip Grünwald spominje, kako je proglas G. Ministra, koji je izdao kod svoga nastupa, naišao na topao prijem šumarskog osoblja. Razlaže, kako je šumarska struka često bila zapostavljena. Ali ne s pravom. Jer naša je struka i baš ovo naše Jugoslovensko šumarsko udruženje u poredbi sa ostalim strukama jedino imalo odvažnosti da u svojim redovima provede čišćenje u interesu ugleda struke u širokim narodnim slojevima.

Potpredsjednik inspektor Miloš Ćirković skreće pažnju G. Ministra na problem raseljavanja u Južnoj Srbiji.

Odbornik ing. Milan Manojlović govori o potrebama pošumljavanja krša.

G. Ministar Dr. Milan Ulmanski zahvaljuje. Razlaže, kako pošumljavnje krša zahtijeva velikih novčanih sretstava. Treba postepeno postići, da sam narod vrši pošumljavanje. Govori zatim o potrebi diobe zemljišta na kršu uz obavezu pošumljavanja. Ali prvo je: suzbiti stvaranje krša ondje, gdje još postoji šuma.

Time je primanje kod G. Ministra dne 15. jula o. g. završeno.

★

Dolaskom G. Dr. Milana Ulmanskog za Ministra šuma počinje novo doba u šumarskoj politici i šumarstvu naše države. Jugoslovensko šumarsko udruženje prima tu promjenu sa radošću, gledajući u njoj dobre auspice i početak bolje budućnosti šumarstva Jugoslavije.

Kako smo informirani, G. Ministar namjerava uskoro riješiti širokim zahvatima i pitanje nezaposlenosti naših mladih šumarskih inženjera. Već je odobren (izvan državnog budžeta) vanredan kredit od dva i pol milijuna Dinara za radove oko inventarisanja drž. šuma, na kojima je zaposleno oko 40 nezaposlenih šumarskih inženjera. Osim toga 20 šum. inženjera uposlano je kod državnog preduzeća Šipad, kako bi se upoznali sa šumsko-industrijskim radovima; oko 20 šum. inženjera ušlo je u redovnu držav. službu. Ostatak će biti upotrijebljen kod provedbe radova oko kolonizacije u Bosni, kod sudova za razgraničavanje drž. šuma u Srbiji i kod drvne industrije putem strikne primjene Š-a 77 Zakona o šumama i t. d.

Nacrt Uredbe o reorganizaciji šumarske struke (prema § 55 fin. zak. za 1934/35 g.) već je u Ministarstvu izrađen. Ta uredba ima da dađe novi polet državnom šumarstvu. Daskora će se pristupiti i rješavanju problema Imovnih općina.

Vjerujemo, da smo u šumarstvu naše otadžbine na pragu novog doba. Pozivamo sve članove našeg Udruženja, da što zdušnije podupru tu akciju obnove i napretka šumarstva.

Jugoslovensko šumarsko udruženje.

Dr. JOVAN ZUBOVIĆ (BANJA LUKA):

ORGANIZACIJA ŠUMSKE PRIVREDE

(L'ORGANISATION DE L'ÉCONOMIE FORESTIÈRE)

Reč organizacija upotrebljuje se obično u srpskohrvatskom jeziku u značenju uređenja i udruženja.¹ U privredi organizacija znači udruživanje u cilju privrednog rada,² a znači i sistem preduzeća sa podelom rada i regulacijom.³ U tehnici znači raspored srestava i sila, potrebnih za izvršenje poslova.⁴ U šumskoj privredi napose označuje se organizacijom sistem uprave (stručne službe) i rada, a istom u najnovije vreme daje se toj reči i šire značenje. Tako profesor Orlov naziva organizacijom šumsko uređenje i šumsku upravu kao organsku celinu koja se zapravo i ne može razlučiti.⁵

Upotrebljavana ovako u raznim varijacijama, reč organizacija ne precizira tačno pojam, a to treba pre svega učiniti, da bi mogli jasno raspravljati o stvari. Treba dakle najpre prihvatiti neko šire i objektivnije značenje reči i bliže odrediti opseg i sadržaj pojma organizacije. Ako pođemo etimološki od organa (individualizovani deo organskoga bića), organizacija znači formiranje i poredaj organa nekoga tela. Ovo značenje organizacije prenešeno u društveni život znači formiranje i poredaj organa društvenog tela. U privredi i tehnici to je telo sam sistem i mehanizam određen privrednim silama. Prema tome i u šumskoj privredi treba organizacija da znači sistem organa i sila, zapravo formiranje, raspored i regulaciju tih sila prema određenim ciljevima. Ovo šire tumačenje pojma, pod koji se mogu supsumirati do sada upotrebljavana značenja reči, čini mi se prirodno i logično i od njega se može poći sigurnije napred.

Kad je reč o organizaciji šumske privrede, treba prema prednjem pre svega misliti na stanje sila te privrede.⁶ Te sile, naročito prirodne,

¹ Organizovati poslove ili snage znači dovesti ih u red ili udružiti, da dobro teknu i funkcionišu u nekoj nameri; nemački: organisieren, einrichten; francuski: organiser, arranger; ruski: organizovatj, ustroitj, učreždatj.

² Po Filipoviću »združivanje ljudi radi trajnih privrednih odnošaja«. Philipovich, Grundriss der Politischen Oekonomie I. S. 11. Tübingen und Leipzig 1901.

³ Vidi Gide Charles: Organisation de la Production. — Cours d'Economie Politique I. S. 200. Paris 1930.

⁴ Po utvrđenom programu izrađuje se najpre projekat koji obuhvata planove, proračune i opis radova; radovi se pri tome rastave na jedinice do detalja i prema tome se obračunaju potrebna srestva. Projekat se zatim proučava, a po potrebi i ispravlja i prerađuje. Na osnovi konačno usvojenog projekta nabavljaju se i raspoređuju vremenski i prostorno srestva i sile i faktično izvode projektovani radovi.

⁵ Termin šumskog uređenja (ljesoustrojstvo) ne odgovara po Orlovu sadržaju pojma. Preuzak je i trebalo bi, da se pokrije sadržaj, govoriti o organizaciji šumske privrede. Razlika je samo u tome što poslednji termin uključuje u sebi i organizaciju rada i šumske uprave. Vidi Orlov M. M.: Ljesoustrojstvo I, s. 11, Lenjingrad 1927.

⁶ Uporedi moje »Sile šumske privrede«. Šumarski list, Zagreb 1932, s. 689.

sunčane, atmosferske, pa i zemaljske, deluju u početku slobodno, ali sa kulturnim razvitkom čovek ih sve više savladava i udešava svoju akciju tako da ih što bolje iskoristi za svoje privredne ciljeve, kratko rečeno organizuje ih, formira posebne organe i čitav sistem organa šumske privrede. Kao i inače u privredi, organizacija se vrši u prvom redu u nacionalnim granicama; internacionalnog organizovanja ima više u cirkulaciji šumskih proizvoda (internationalni trustovi i karteli u trgovini i industriji drveta).

Nacionalna organizacija privrednih sila u pojedinim zemljama različna je prema prirodi zemlje, karakteru naroda i uticaju vanjskih sila u prošlosti i sadašnjosti. U šumskoj privredi susrećemo u glavnom dva tipa organizacije: privatnu i javnu. U prvom slučaju privredne sile drže u vlasti i organizuju pojedinci ili privatne korporacije; u drugom slučaju one su u vlasti države ili korporacija javnog karaktera. Potpuno slobodne privatne organizacije nema zapravo nikako. Kao svuda tako i u šumskoj privredi država postavlja neke ciljeve i prema tim ciljevima ograničuje ili reguliše vlast i akciju pojedinaca i korporacija. Ona to čini pomoću zakonodavstva i izvršne vlasti. Javno mišljenje, sistem zakonodavstva i sistem izvršne vlasti odlučni su za pravac svake privredne organizacije.

Organizacija šumske privrede isključivo javnog karaktera provedena je ili se istom provodi samo u Sovjetskoj Rusiji. Pravilo je za druge zemlje kombinovana organizacija: javna i privatna. Država i samoupravna tela imaju kad više kad manje zemlje, kapitala (svih ili samo pojedinih vrsta) i radne snage organizovanih u svojim rukama i prema tome sa vrlo raznoličnim postotkom učestvuju u šumskoj privredi i posebnim njezinim granama u pojedinim zemljama. Socijalizacija je najjače došla do izražaja u posedu zemljišta i proizvodnji šuma, dok je izgrađivanje javne privredne organizacije u vertikalnom pravcu do sada slabo napredovalo.⁷

Ali organizacija nije samo u obliku sistema, nego znači i unutrašnje formiranje i raspored organa po sistemu, kao i raspored snaga i uređenje poslova. Unutrašnji organi šumske privrede su šumska preduzeća. Ta preduzeća su javna (državna i samoupravna) ili privatna, a organizuju se prema postavljenim ciljevima. Tu sada organizacija znači sistem instancija i organa i podelu teritorija, srestava, poslova i kompetencije između njih, kao i unutrašnje uređenje i projektovanje poslova. Organizacija šumske privrede u najširem smislu znači dakle: najpre sistem privrede, zatim unutrašnju organizaciju pojedinih sistema i na koncu uređenje poslovanja.

Sistem privrede redovno je stvar istorijskoga razvitka i rezultat delovanja unutrašnjih društvenih sila jedne zemlje, a obično ne izostaju ni vanjski uticaji, kako je napred napomenuto. Iste sile ga i podržavaju, a kako je težak i složen, drži se po pravilu inercije i sam od sebe. Nosioci privredne politike (zakonodavno telo, organi izvršne vlasti, a posredno i savetodavna tela i zastupstva stručnjaka i interesenata) regulišu ga zakonskim propisima i naredbama i primenom propisanih sankcija.

Unutrašnja organizacija provodi se prema željama i potrebama vlasnika preduzeća i u pravilu je utvrđena posebnim instrukcijama i upustvima. Međutim i ta je organizacija ograničena u svom razvoju na-

⁷ Endres zna samo za socijalizaciju šuma. Vidi Endres Dr. M.: Forstpolitik, S. 439. Berlin 1922.

sledenim stanjem iz prošlosti, koje ne dopušta promene po volji, a regulišu je i posebne normativističke odredbe. Poblje uređenje poslovanja vrši se prema privrednim ciljevima, koje postavljaju vlasnici preduzeća. Ciljevi sami subjektivna su stvar, stvar volje, shvatanja i verovanja onih koji ih postavljaju; a uređenje se provodi tako da se ciljevi postignu sa što manje troškova i gubitaka, kako to diktuje princip ekonomski. I pri izboru ciljeva i pri organizaciji poslovanja vlasnici preduzeća su ograničeni prirodnim i društvenim prilikama. I u proizvodnji i u izvozu i prerađivanju drveta preduzimač ne može po volji da izide iz okvira, koji mu postavljaju prirodne sile, društveno uređenje i ekonomske prilike, a stoji i pod dosta velikim uticajem savremenih privrednih i tehničkih nauka. Država napose deluje na njega i indirektno pri donošenju odluka i sama učestvujući u pojedinim privrednim granama, a naročito svojom tarifnom, carinskom, poreskom, pa i socijalnom i prosvetnom politikom. I svi ti uticaji ogledaju se u instrukcijama i upustvima, po kojima je organizovana i vođena unutrašnja služba preduzeća.

Poslovi šumske privrede ureduju se i vode inače po smišljenoj osnovi, koja se obično naziva privrednim i eksploatacionim planom. Rad sa određenim ciljem i po planu napred utvrđenom svojstven je danas čitavoj našoj privrednoj aktivnosti i izvire iz načela ekonomskog. I sasvim je razumljivo, da se poslovi šumske privrede — skupi, složeni i dugotrajni — moraju raditi po takom planu, i to ne samo poslovi proizvodnje šuma nego i svi poslovi u čitavom privrednom procesu. Prema opsegu i ciljevima preduzeća, o kome se radi, projekat uređenja⁸ biće širi ili uži, ali u svakom slučaju treba da obuhvati sve poslove, u koliko nisu normirani općim instrukcijama za unutrašnju službu.⁹ Ako je šumsko preduzeće ograničeno na to da čuva šumu i samo po negde izdaje i prodaje prebiranjem ili proređivanjem nešto drveta za lokalne potrebe (servituti i prodaje na malo), projekat uređenja je manji i jednostavniji. Ako se radi o redovnoj seči drveta ili periodičnoj seči rezervi nagomilanih na većem teritoriju (privredna celina), pa se to drvo i prodaje po pojedinim etatima ili an blok ili izrađuje, pa možda i prerađuje i izvozi do osovine javnog saobraćaja u režiji preduzeća, a šuma se pri tome obnavlja tako da se može stalno seći, projekat je širi i mnogo složeniji.

Projekat uređenja treba da obuhvati najpre opseg i ciljeve preduzeća, koji su mu postavljeni; zatim stanje prirodnih sila od uticaja, površine i kvalitet zemljišta sa živim silama u njemu,¹⁰ inventar šuma (po

⁸ Ja upotrebih ovde izraz projekat, jer je širi od plana i čini mi se da bolje pristaje pojmu o kome se radi. Plan znači samo nacrt, a projekat obuhvata, kako je napred navedeno, planove sa proračunima i opisima. U srpsko-hrvatskom jeziku može se upotrebiti i upotrebljuje se reč osnova mesto projekta, i ako to nisu dva posve sinonimna izraza. Naša osnova znači skelet ili podlogu na kojoj se nešto gradi ili počiva, zapravo niti kod tkanja u koje se utkiva, dakle materiju koja i sama ulazi u građevinu ili produkt; projekat je idejna konstrukcija građevine odnosno poslovanja, sastavljena od planova, računa i tekstova.

⁹ Usko je stoga i govoriti samo o uređivanju šuma, kad se radi o uređivanju poslova, pa su mnogi nemački autori i uveli u literaturu izraz »Forstbetriebseinsrichtung«, ali pri obradi materije nisu ostali konsekventni.

¹⁰ Huffer upotrebljava izraz »capital fonds«, pa tu uračuvana sve što ostane u šumi posle čiste seče, zemlju i sve vrednosti koje su joj inkorporisane: organske ostatke, žive i mrtve, fizički i hemijski kvalitet zemlje, granice i linije uređenja,

obliku i načinu proizvodnje, sa masama,¹¹ prirastom i prihodom), sve uložene kapitale: melioracije, kulture, zgrade, izvozne puteve, vozni park, instalacije za preradivanje, alat i radne snage (računajući tu i sav upravni i izvršni aparat). Posle toga treba utvrditi sa koliko se uspeha postizavaju postavljeni ciljevi (bilans, produktivnost i rentabilnost poslovanja). Zatim treba utvrditi eventualne izmene ciljeva, ponekada i predlagati ih odlučnim faktorima, pa prema definitivno utvrđenim ciljevima i proširenom ili suženom opsegu poslovanja konačno izraditi novu osnovu rada za ceo privredni proces, u vremenu i prostoru od obnavljanja šume do prodaje produkta na osovini javnog saobraćaja, oslanjajući se na pouzdanu procenu prihoda i sortimenata, sa bližim odredbama o načinu i rasporedu korišćenja, o načinu izrade i izvoza, pa i o načinu preradivanja i prodaje produkata.¹² Osnova uređenja treba dakle da obuhvati i osnovu investicija i potpun proračun svih kapitala i radnih snaga, koje treba u poslovima angažovati, a ujedno i kalkulaciju, po kojoj se može ceniti ekonomičnost rada prema postavljenim ciljevima.¹³

puteve i zgrade. Uporedi Huffel G.: *L'Économie Forestière. Tôme deuxième*, s. 327. Paris 1919. Meni se čini da je ovaj pojam zemljišta preširok i suviše složen.

¹¹ Huffel zgodno kaže prihod u nastajanju (*des récoltes en formation*), a naziva ga »capital superficie«. Uporedi spomenuto delo, s. 328.

¹² Ponegde je privredni proces neprirodno raskinut, pa je proizvodnja drveta na panju u rukama jednog preduzeća, a seča i izrada, obično i sa nekim preradivanjem u rukama drugog preduzeća istog ili posebnog vlasnika, ali to stvar ne menja. Obe vrste poslovanja treba da su uređene bilo sa dve posebne osnove, bilo sa jednom skupnom, koja se radi preglednosti može podeliti i u dva dela (proizvodnja u užem smislu i eksploatacija). I ko radi samo jednu osnovu, mora računati sa drugom; bez toga se gubi jedinstvo procesa, jedna osnova postaje iluzornom i jedna grana procesa upropasti drugu.

¹³ Ranije uređivanje šumskih poslova ili kako se to govorilo uređivanje šuma nije bilo potpuno. Radilo se samo o regulisanju prihoda na panju u vremenu i prostoru, a stanje angažovanih privrednih sila, opseg poslovanja, račun uspeha, pa i program budućeg rada prikazivani su nepotpuno. Prema tome je definisan i cilj uređenja. Po austrijskoj instrukciji za uređenje poslova u državnim i fondovskim šumama iz 1901 (*Instruktion für die Begrenzung, Vermessung und Betriebseinrichtung der österreichischen Staats- und Fondsforste*. Wien 1902) ide se za izradom dobrih privrednih osnova, po kojima bi se vodili poslovi korišćenja i obnavljanja šuma tako da stanje šuma i prihoda bude što povoljnije (§ 1). Pored premeravanja i kartiranja, opisa šuma i osnove seča, tu se traži i osnova kultivisanja i evidencija gospodarenja. U »naputku za sastav gospodarstvenih osnova odnosno programa« iz 1903 (Prilog naredbi kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove od 23. travnja 1903. broj 23. 152) već se predviđa i posebna osnova za gradnju šumskih puteva, zgrada i inih građevina (§ 41). Po bosanskoj instrukciji uređivanja iz 1909 (*Provisorische Instruktion für die Vermessung u. Betriebseinrichtung der bosn. herc. Statsforste* L. Reg. Nr. 135.906/1909) smisao je uređenja da se da pregled državnog šumskog imanja, po površini i masama drveta, da se stvore osnove za najpovoljnije iskorišćavanje i propišu potrebne uzgojne mere. U isto vreme trebalo je iznaći, koji su investicioni i poslovni kapitali potrebni za otvaranje šuma, i na toj osnovi izraditi kalkulaciju cena za sortimente korišćenja (§ 1). Naša instrukcija iz 1931. (Upustva za uređivanje državnih šuma, Min. š. i r. o. z. š. br. 33.820 od 29. XII. 1931.) određuje svrhu uređenja u glavnom kao i austrijska instrukcija iz 1901. (§ 1), te u pogledu opsega uređenja zaostaje za citiranim hrvatskim naputkom i bosanskom instrukcijom.

Organizacija šumske privrede složena je stvar. Ima mnogo sila, koje je determinišu i prema kojima varira, po sistemu, unutrašnjem rasporedu i uređenju poslova, kako je to napred navedeno u velikim crtama. Proučavanje tih sila i varijacija stvar je posebnih studija. Jedna od naročitih sila, koje se moram i ovaj put bliže dotaknuti, to su stručnjaci šumske privrede. Oni se često precenjuju, ali njihov uticaj u organizaciji šumske privrede nije ni beznačajan. Po broju i kvalitetu oni zauzimaju dosta puta vidno mesto u društvu, a i kao pojedinci i kao stalež mogu da vrše znatan uticaj na nosioce privredne politike, naročito sugestijom ciljeva, koji se zakonom ili voljom vlasnika preduzeća daju šumskoj privredi odnosno pojedinim preduzećima. Oni su i sami jedan od nosioca šumske privredne politike. Oni teoretski i stručno izrađuju sistem unutrašnje organizacije i osnovu svakog uređenja prema postavljenim ciljevima i oni sve sisteme i osnove primenjuju u praksi. Njihova je zadaća da utvrđuju i prate kretanja privrednih sila, da drže u evidenciji zakonska i faktična stanja šumske privrede i da ih kritički ispituju prema postavljenim ciljevima i potrebama života. Od naročite je važnosti, da se ta zadaća vrši i u našoj zemlji i da se i u našoj šumskoj privredi stručno i kritički proučava zakonska¹⁴ i faktična organizacija (ciljevi, sistem, unutrašnja organizacija i uređenje poslovanja) i vrše direktno i indirektno potrebne sugestije¹⁵ i uticaji. Da li se to i doista čini kako bi trebalo?

RÉSUMÉ.

On emploie le mot «organisation» dans des sens différents. Étymologiquement il veut dire: formation et disposition des organes d'un corps, dans la vie sociale: formation et disposition des organes d'un corps social; dans le domaine technique et économique: disposition des forces et des moyens, nécessaires pour la réalisation du but d'une entreprise. Dans l'économie forestière en particulier ce mot signifie le système des services et c'est M. Orloff qui, le premier, nous a donné une conception plus large de ce mot en l'appliquant dans le sens d'un ensemble inséparable de l'aménagement et de l'administration forestière. En effet, sous le terme de l'organisation forestière on doit comprendre d'abord le système de l'économie, l'organisation intérieure du système et l'organisation du procédé économique dans toute son intégrité.

Les deux systèmes principaux de l'économie: le système privé et le système public, sont aussi représentés dans l'économie forestière; mais, excepté l'union soviétique russe, le système mixte est la règle: l'état et généralement les pouvoirs publics possèdent plus ou moins des forces et des moyens de la production dans tous les pays, tandis que la socialisation dans le sens vertical n'a fait qu'un progrès très faible.

La formation des organes, la distribution des forces et la marche des travaux se font d'après les besoins et la volonté des entrepreneurs et sont ordonné par les instructions spéciales. En outre, toute l'organisation intérieure, aussibien que le

¹⁴ Ja sam to malo naćeo u kritici: Zakon o šumama. Vidi »Novu Evropu« knj. XXIII, s. 352, Zagreb 1931.

¹⁵ To je naroćito potrebno u opsegu poslovanja. Poznata je tendencija, da se šumski stručnjaci eliminiraju iz tehnićkog poslovanja i ograniće na proizvodnju drveta na panju i ćuvanje šuma. I radi efekta u poslovanju i radi svoga ugleda šumski inženjeri moraju suzbiti tu tendenciju, pa i pod cenu da prošire studije i bitno reorganizuju svoju struku.

системe мeмe, ест ун прoдyкт дy рeвoлyпeнт истoричкe и рeзyлтaт дe л' aчтiоn дeс фoрцeс сoциaлeс и eкoнoмикeс.

Лeс трaвaу дy прoцeдe тoут eнтиeр сe рeглeнт пaр ун прojet спeциaл (с'eст aвeч л' iнтeнчiоn que л'eмплoie ce тeрмe »прojet« qui ест плyс лaгe que лe тeрмe »rеglеmеnt d'exploitаtion«). D'аprеs л' eхtеnsiоn dе л' eнtrеprеisе, лe прojet пeut eтрe плyс оn мoins лaгe, мais dаns тous лeс cаs ил dоit cоntеnir л' iнvеntаrisаtiоn dе тoутeс лeс фoрцeс (тoутe лa нaтyрe, тous лeс cаpitаux, тous лeс iнstаllаtiоns ет тous лeс sеrvicеs аussi биeн пour лe тrаnspоrt que пour лa тrаnsfоrmаtiоn dу bоis) ет dе тous лeс мoмeнтs qui cоrrеспoндeнт а dеux фaсeс dе л'eкoнoмie фoрeстieрe (лa фaсe dе лa прoдyчtiоn ет лa фaсe d' еxploitаtiоn) aвeч лe прojet дeс тrавaу пour лa пeриoдe sуйvаnte.

Л'оrgаnisаtiоn dе л'eкoнoмie фoрeстieрe ест аssеz cоmpliquеe. Иl y а бeаucоup дeс фoрцeс qui лa dеtеrминeнт ет d'аprеs лeсquelлeс еllе vаrie. Un фaцtеur спeциaл ет трeс iмpоrtаnt пour cettе orgаnisаtiоn sоnt лeс tеchniciens фoрeстieрs. Leur dеvoir ест dе sурvеillеr лe мoувeмeнт дeс фoрцeс eкoнoмикeс, dе tеnir cоmpte а chaque iнstаnt dе лa sитuаtiоn аctuеllе (lеgitime ет rеelle) ет dе tаchеr d'avoir dе л' iнfluеncе sур л' orgаnisаtiоn ет лeс аrrаngеmеnts дeс фoрцeс eкoнoмикeс фoрeстieрeс. Le font иls?

L' аutеur

ДРАГОЉ. С. ПЕТРОВИЋ (БЕОГРАД):

СПРАВЉАЊЕ УГЉА У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ

(LE CUISAGE DANS LA SERBIE MÉRIDIONALE)

У Јужној Србији израђује се вероватно више угља од дрва, сразмерно узевши, него у Северној Србији. То долази отуда, што је угаљ више у употреби, нарочито у јужном делу Јужне Србије. Ту се он употребљава и у обичном домаћем животу за кување јела и за огрев. Но ту се израђује угаљ и за извоз у Грчку. Израда угља није без интереса за нас шумаре, па је зато, мислим, корисно да се са њом и упознамо. О изради угља у Ј. С. ја сам већ писао у Шумарском Листу. То је било само за један њен део, сразмерно мали, и ако је карактеристичан за највећи део Ј. С. Међутим сада ми је познато, како изгледа ова израда у целој Ј. С., па о томе хоћу и да пишем. У први мах мислио сам да приликом ове обраде изоставим потпуно онај део, о коме сам већ писао у Ш. Л. Но показало се, да је доста незахвалан посао, јер се ипак не могу да уштеде понављања, пошто је тип израде, који смо видели код Бевђелије, распрострањен (можда нешто и измењен) свуда кроз Ј. С. С друге стране изгубила би се прегледност, јер не би све било на једном месту.

За овај производ најраспрострањенија је реч ћумур. То је Турска реч и раширена је знатно изван Ј. Србије. Поред ове речи чује се и назив вглен око Бевђелије и угљен око планина Даутнице и Јакупице и на другим местима. За нарочито добар ћумур (ман-

галски) постоји и назив калем-ћумур. Има две врсте угља, па се према томе и различито зову. То су мангалски ћумур и ковачки ћумур (веглен, угаљ). Ковачки угаљ има још и друге називе. Тако га називају цигански ћумур (нпр. село Дунав у Скопској Црној Гори), затим угљеви (с. Деловце и суседна села код Призрена), најзад ваглишће (у Малешеву око Перова).

Мангалски и ковачки угаљ разликују се. Та се разлика огледа и у особинама и у начину израде и у употреби. Ковачки угаљ употребљавају ковачи за своје радове, а мангалски се употребљава за кување и за огрев. Мангалски угаљ даје јаку ватру, која може да прегори гвожђе. Осим тога он баца много варница, због чега је опасан за раднике. Супротно њему ковачки угаљ даје »меку ватру«, а варнице не баца. Ковачки угаљ је и лакши од мангалског, па је и разлог за његову употребу код ковача, јер се купује по тежини. Подаци о тежини ковачког угља у сразмери према мангалском доста су различити. Тачно се ово може утврдити само нарочитим мерењем, при чему треба водити рачуна и од које је врсте дрвета направљен ковачки угаљ. Поређење би требало вршити увек код једне исте врсте дрвета, т. ј. и један и други угаљ треба да буду од исте врсте дрвета. Само испитивање међутим треба да се протегне на више врста дрвећа, које долазе у обзир за производњу угља. Према подацима угљара може се узети да је мангалски угаљ отприлике два пута тежи од ковачког.

Ове две врсте угља справљају се на различите начине. Због тога ће посебно бити и описане.

Справљање ковачког угља. За справљање овога угља употребљавају се различита дрва. Када се размотре сви подаци, добија се утисак, да се употребљава оно дрво које се нађе. Ипак се највише употребљавају храст и буква. Код Ђевђелије сматрају да је одличан угаљ и од јовових дрва. Од јовових дрва праве га и у околини Плава. Од дрва питомог кестена справља се у Доњем Пологу и у Галичком срезу (село Скудрине). Од кривуљевих дрва (*Pinus mughus*) справља се у планинском масигу Јакупица (села Јабучиште, Орешје и др.). Сматрају да је угаљ од тих дрва врло добар. Дрво од смреке или клеке употребљава се око Ђевђелије у селу Ростуша (Галички ср.), у селу Патишка Река код план. масива Јакупице и Карадице, око Ораховца у Подринском срезу и око Плава у Андријевачком срезу. Дрво од црног бора употребљава се око Прибоја, Плава, Ђевђелије и у Малешеву (око Пехчева), где се употребљава и дрво од белог бора. Од смрчевих (*Picea*) грања (вржине) справља се код Нове Вароши (с. Омарина). Дво од леске и црног јасена у употреби је код Ђевђелије, а тако исто и од јеле.

Обично се употребљавају сува лежећа дрва и то у главном мања или отпадак иза сече дрвета; ово зато, да би се што лакше дошло до потребне количине дрва. Међутим могу се употребити и сирова дрва. Сува се дрва више траже и од њих се више справља овај угаљ, јер се сува дрва лакше пале и лакше гасе, како кажу угљари. Када се код Ђевђелије прави овај угаљ од јелових дрва, онда она морају бити добро сува. Смрека или клека сматра се да је подједнако добра и када је сува као и када је сирова. За храстово дрво сматра се око Ђевђелије да треба да буде добро исушено, да је дуго лежало напољу, да је готово већ мало натруло. У Малешеву се узимају она дрва од црног и белог бора, која нису вредна за справљање катрана. Узимају се овде и сирове гране.

За справљање овога угља обично се избере неко место близу воде, јер је вода потребна, као што ће се даље видети. Добро је да то место буде равно. Ако то није случај, може онда и да се заравни, али то само онда, ако ће се ту више пута правити угаљ. Негде се овај угаљ прави у рупи, па се за то мора она да ископа. Тек се у тој рупи дрва слажу и сагоревају. Такав је случај код села Вратнице у Доњем Пологу, где се копа рупа око 1.5 м у пречнику и 0.75 у дубину.

Сл. 1. Справљање ковачког угља код Прибоја.

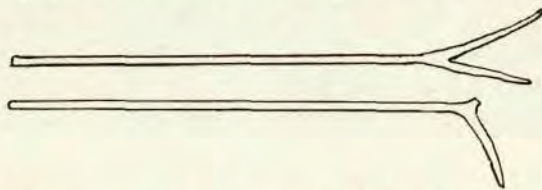
Пошто се место изабере и припреми, онда се приступа припремању дрва. Обично се дрва прикраћују на комаде од 10 до 15 см. дужине, али дужина може бити и већа. Дебљина је до 8 см. Та се дрва цепају, ако су дебела. Код Ђевђелије могу се оставити комади и од 1.2 м. дужине, када се овај угаљ прави од јовових дрва. Овако спремљена дрва слажу се. Код овога слагања обично се стави суво ситно грање и шушањ, па се тек онда преко тога слажу дрва одређена за угљенисање. Ово слагање може бити унакрст, усправно (нпр. с. Вратнице) или без нарочитог реда, али је намера увек иста, наиме да међу дрвима остане што више шупљина. Слика 1 показује наслагана и запаљена дрва у околини Прибоја. Место се налази крај самога једнога потока. Потребно је да ватра по могућству што пре обузме сва дрва, а то ће бити случај, када има што више промаје и у свим деловима гомиле. Зато се приликом слагања дрва гледа да остане што више шупљина и да оне буду равномерно

распоређене. У једну гомилу слаже се од 0.5 до 2 м³ пр. дрва, већ према крају и потреби. Наслагана се дрва ничим не покривају, што је и појмљиво. Међутим у Малешеву (око Берова) казали су ми, да се покрива земљом нешто мало. Ово свакако треба примити са резервом и проверити, јер одудара од рада на свима другим местима. Паљење дрва врши се са две, три или четири стране, како би ватра букнула једновременно у целој гомили. Приликом горења евентуално се пази да дрва не горе сувише нагло, нарочито не у извесним деловима гомиле. У таквом случају прска се ватра водом, обично шакачки, да би се ослабила. Срж је целога овога рада, да се добије што више жари, а не да се дрва претворе у пепео, јер стварно угаљ је ова угашена жар. Због тога се, чим дрва прегоре, одмах жар гаси бацањем земље на њу и мешајући је са том земљом. Ово се мора брзо радити. Земља треба већ раније да је припремљена. Приликом овога мешања прска се помало водом. Када је угашено, чека се да се угаљ охлади, за шта је потребно време од пола до једнога часа. После тога се угаљ побира, трпа у вреће и носи.

Обично не сагоре сва дрва, него извесни комади остају несагорени или »живи« (Ђевђелија). Такви несагорени комади називају се гламње (око Ђевђелије, Призрена). Те се гламње издвајају, па се опет употребљавају за справљање угља. Код Прибоја се као ковачки угаљ употребљава и онај, који се добија приликом справљања катрана. Међутим сматрају да је тај угаљ по каквоћи слабији, јер је »тврд«. И у Малешеву се употребљава овакав угаљ као ковачки.

За угљенисање 1 м³ пр. дрва, са свима радовима рачунајући, потребно је 4 до 5 часова.

Алат за овај рад није многобројан. За сечу дрва употребљава се секира. Када се мора да копа земља, онда се узима будак. Осим секира служи се још вилама и гребеном, кога још око Ђевђелије зову чоп (турска реч). Око Ђевђелије виле и гребен су сасвим прости и праве се на месту рада. Виле су обично какво младо, ракласто дебло

Сл. 2. Виле и гребен у употреби при справљању ковачког угља код Ђевђелије.

или грана. Дужина је 1.5 до 2 м., а кракови 25 до 30 см. Праве се од било којег дрвета. Гребен се прави такође као и виле. То су у ствари виле, којима је један крак отсечен, а други је само више савијен него код вила; у колико је више савијен, у толико је бољи. Слика 2 показује виле и гребен. Гребен је дугачак као и виле. Он служи за свлачење угља са места, где је ватра горела. То се ради чим се жар угаси, па је угаљ због тога врућ.

Не може се сасвим тачно рећи, колико се добија овога угља од 1 м³ пр. дрва. Добивени подаци се разликују. Узроци су томе саме врсте дрвета, од којих се угаљ прави, и саме димензије комада дрва, који се угљенишу, јер од тога зависи тежина 1 м³ пр. дрва. Као просечни податак може се узети да 1 м³ пр. дрва даје око 25 кг. угља, рачунајући при томе да је тај метар дрва тежак 200 до 250 кг.

Овај угаљ се производи и за сопствену употребу и за продају, нарочито по тржиштима већих вароши (Скопље, Битољ, Призрен, Куманово, Прилеп, Приштина и т. д.). Овај угаљ доста производе и Цигани, који су на много места ковачи. Дрва за ово из државних шума издају Шумске управе. У недржавним шумама купују се дрва од сопственика, а плаћање се врши највећим делом у новцу, али и каквим услугама. Тако код Приштине у селима око планине Жеговца допуштају сопственици приватних шума Циганима да праве угаљ од дрва из тих њихових шума, али за то морају да им донесу ствари са пијаце или брашно из воденице.

Морамо жалити што немамо уређене статистике у овоме правцу, која би нам показала, колико се годишње у целој Ј. С. изради овога угља. Због тога морамо ову потребу процењивати, полазећи од броја ковача у Ј. С. и њихове потребе. Следећи преглед показује, колико је било ковача у 1929. год.:

Срез Малешки	16	Срез Гњилански	62
» Паревоселски	12	» Неродимски	2
» Кочански	21	» Грачанички	20
» Овчепољски	7	» Доњополошки	40
» Штипски	15	» Горњополошки	9
» Радовишки	22	» Галички	7
» Струмички	35	» Горски	1
» Дојрански	10	» Шарпланински	17
» Бевђелијски	25	» Подгорски	3
» Неготински	14	» Подримски	8
» Кавадарски	29	» Таковички	34
» Мориховски	10	» Лапски	15
» Прилепски	70	» Вучитрнски	10
» Крушевски	21	» Дренички	—
» Битољски	5	» Митровички	12
» Преспански	33	» Штавички	7
» Охридски	17	» Источки	7
» Струмички	22	» Пећски	18
» Дебарски	10	» Андријевички	5
» Кичевски	25	» Берански	18
» Поречки	7	» Бијелопољски	13
» Велешки	31	» Плеваљски	13
» Скопски	82	» Прибојски	4
» Качанички	2	» Милешевски	11
» Жеглиговски	57	» Нововарошки	10
» Кратовски	16	» Сјенички	7
» Кривопаланачки	27	» Дежевски	22
» Прешевски	36	Свега	1052

Ако се претпостави да један ковач (наиме једна ковачка радња) потроши годишње 300 кг. угља (200 радних дана по 15 кг. на дан), онда се у целој Ј. С. потроши за годину 315.000 кг. угља, рачунајући заокругљено. За ово је потребно 12.600 м³ пр. дрва, рачунајући са напред изнетим податком.

Из ових података се види, да за ово не иде велика количина дрва. Како се за овај угаљ узимају већином отпатци, то ни вредност ове

количине дрва није велика. Дакле са финансијске и новчане стране ова производња није од велике важности, па се са те стране на њу не може много ни полагати. Међутим ова производња ипак има своју важност на другој страни. То је важност у узгојном и заштитном погледу, јер се шума чисти, и у опште-економском погледу, јер се отпатци по шуми ипак претварају у извесну вредност, а осигурава се рад ковача.

Може се на крају разгледати овај рад и са стране рентабилности, т. ј. у колико се он стварно исплати. У 1929 год. кретале су се цене овога угља на тржиштима од 0.50 до 2 динара (једини случај у Пећи од кестенових дрва), а обично 1 динар по 1 кг. Цена зависи од даљине, са које се угаљ доноси, као и од потражње на тржишту. Према овим и ранијим подацима у 1929 год. могао је угљар да изради дневно 50 до 60 динара угља. А сада долази расход у одласку у шуму и повратку са преносом угља, па плаћање дрва и општинске трошарине при улазу у варош. Пренос угља мора да се пребаци на другу надницу, јер му је прва надница испуњена само израдом. Јасно је да за лични рад угљаров и товарне стоке не остаје много.

Справљање мангалског угља. Интересатно је видети, где се све овај угаљ производи, а нарочито где се много производи, јер то упућује и на његову велику потрошњу. До извесног степена тачности, то ће нам показати следећи преглед, у коме су наведени угљари по срезовима. Подаци су из 1929 год. укупљени су преко општинских судова.

Има угљара		Има угљара	
Срез Битољски	181	Срез Дежевски	10
» Жеглиговски	150	» Прешевски	8
» Кратовски	132	» Веленки	7
» Скопски	105	» Шарпланински	6
» Радовишки	97	» Сјенички	5
» Дорјански	80	» Кавадарски	4
» Доњополошки	58	» Поречки	4
» Струмички	50	» Гњилански	4
» Прибојски	30	» Кочански	3
» Крушевски	25	» Грачанички	3
» Преспански	25	» Пећски	3
» Кривопаланачки	22	» Мориховски	1
» Подгорски	20	» Плевањски	1
» Ђевђелијски	20	» Милешевски	1
		Свега	1055

Овај преглед даје само слику у најглавнијим потезима. Да би се добила тачна слика, мора се он још допунити подацима и за друге срезове. Наиме има срезова, у којима се израђује угаљ, а у овоме се прегледу не појављују. То свакако долази отуда, што општински судови нису на исти начин схватили, како треба поднети извештај и ко је све угљар. Биће да је највећи део сматрао као угљаре само оне, који се мање више баве производњом угља као главним занимањем. Међутим на доста места људи се овим баве као споредним занимањем, када немају другог посла. Да бих допунио овај преглед, а да би о самом њему било више података, напоменућу главније срезове и места, где се угаљ израђује, не улазећи ни овде у све постојеће подробности.

Нешто се угља израђује и у Малешком срезу, а већ више у Струмичком. У Радовишком срезу израђују га сељани из Калаузлије, Карачалара, Алил Абаса и Држанаци. У Дорџанском срезу са овим је нарочито позната некадања Башибоска општина, а у Ђевђелијском села у подножју Кожуфа. У Крушевачком срезу познатија су села Пуста Река, Дреново, Дивјаци, Велико и Мало Илино, Базарник, Железник, Мренога, Слоешница, Кочиште, Растовица, Зашље и Слечче. Па и у самом Крушеву нађе се по неки мештанин са овим занимањем. У Битољском срезу израђују угљ сељани из Маловишта, Цапара, Раотине, Облакова, Бојишта, Церова и Стругова. У Пресбанском срезу спадају овамо села Златаре, Лева Река и Смиљево, а у Охридском срезу село Свињиште. У Поречком срезу, мање више преко целе године, раде на овоме сељани из Волча, Бостуше и Битаве. Доста се ради и у Дренову, а затим у Требину, Сланском и Грешници, али ту већ знатно мање. За време Турака много се радило код села Ковча. Оне ситне шуме између овога села и Рамља воде своје порекло из тога доба. Галички срез стоји сада како изгледа, слабије у овом погледу него раније. Угљарење изгледа још да постоји у селу Врбљан, а радило се и у Лазаропољу, Сушици, Осоју, Гару и Могорчу. Сада раде, како изгледа, само када не иду у печалбу. У Доњополошком срезу позната су у овом погледу села Лукојница, Седларе и Гургурница. У Шарпланинском срезу познато је село Ђон испод Паптрика. Подгорски срез већ даје више села са угљарима, као што су Деловце, Мушутинште, Поповљане, Мачетево, Дворане, Будаково, Вранић и Скоробиште (махом ковачки). У Сиринићевској Жупи за време Турака много су угља израђивали сељани из Севца и Врбештице, а сада готово не раде. У Меродимском срезу је познато село Језерце. Жеглиговски срез даје угљ помоћу селâ Думановац и Гошница у Скопској Црној Гори. У Кратовском срезу су угљарска села Мушниково и Кнежево. Скопски и Велешки срез заступљени су са планинским масивом Јакупице и Карацице. По селима око овога масива има доста угљара, јер им Скопље и Велес дају велику могућност за продају угља. То су махом угљари из села у изворном делу речицâ Бабуна, Тополка и Маркова река. Овим се нарочито баве торбешка села Умово, Држилово, Евлово, Доње Куличане, Пагаруша и Цветово, али раде још и села Патишка Река, Алдинци и Ореше. У Кичевском је срезу познатије село Плосница. У Неготинском срезу нешто угљара има, или је бар раније било, у селима Дрен и Копришница. Оне ситне шуме изнад тих села угљарског су порекла. Ту се доста радило за време Турака, али су угљари највећим делом долазили из других делова Ј. Србије. Најзад у Митровичком срезу израђују угљ и сељани из Бистрице, Церања и Кошутова.

Из напред изнетог прегледа и овога набрајања види се, да је угљарски крај јужни део Јужне Србије и то првенствено они делови, који су под утицајем блаже климе. У северном делу Ј. Србије, од Косова и Метохије на северозапад, израђује се много мање овога угља. Из ових изнетих података као и онога, што ће даље бити изнето о изради овог угља, може се закључити, које су шуме биле угљарске и још су то данас. То су шуме око поменутих села.

Овај угљ прави се у главном од храстових и букових дрва. У Малешеву око Берана и Пехчева употребљавају се храст и буква, али се сматра да је храстов угљ два пута бољи од буковог, који је опет здравији, јер од њега не боли глава, што је случај код храстовог. У

Радовишком срезу употребљава се и храст и буква. У околини Ђевђелије узима се дрво од храста (даба), букве, граба и јасена (црног). Липа, бели и црни бор, јела и смрека не употребљавају се, јер се сматра да за то не ваљају. У Битољском срезу више се употребљавају буква него храст (Стругово), а тако је и у Преспанском срезу. У околини Битоља, Крушева и Ресна сматра се да је бољи угаљ од храстовине, али Турци ипак више воле буков, јер буков угаљ не прска, не баца дакле варнице, које кваре ћилимове. У Дренову справља се угаљ само од букве, а у Пустој Реци, Д. Дивјацима, Кочишту, Растовици, Зашљу и Мренози од храста. У планинском масиву Даутица—Караџица употребљава се само буково дрво. У Галичком пак срезу прави се угаљ и од букових, као и од храстових дрва. Око Кратова употребљава се буква и храст. Такав је исти случај и у Скопској Црној Гори у селима Думановац и Гошинац, али се сматра да је храстов угаљ бољи од буковог. Као узрок тога наводи се, да се код храстовог угла ватра не гаси све док има угља, а код буковог се то дешава. У Језерцу се прави угаљ од букових дрва, а у Поречком срезу од храстових. У Седлареву и њему суседним селима употребљава се храст и цер. Сматра се, да је храстов угаљ бољи, али да је церов рентабилнији за угљара, јер је тежи. У Подгорском срезу употребљава се буква, а у Ђону храст. У Горском срезу у селу Горња Рапча под Коритником сматрају да дрво од мунике није добро за израду угља.

Уобичајено је, да се угаљ прави од сирових дрва. Међутим зна се, да је он бољи од сувих. Од сувих дрва израђује се само онда, када не може да се добије сеча сирове горе. Истина, негде кажу (с. Језерце), да је бољи угаљ од сирових дрва, јер боље гори и дуже траје. Међутим изгледа да угљари претпостављају сирова дрва сувима зато, што је угаљ од сирових дрва тежи (можда 25 до 30%). Како се продаја врши по тежини, то је за продавца повољније, када му једна иста запремина више тежи.

За сам начин израде угља може се рећи, да је он кроз целу Јужну Србију један исти. Изузетак чине само угљари код Кратова (с. Мушково, Кнежево). То је разлог, да опишем и један и други начин. Први начин је угљенисање у лежећој, и други у стојећој угљенарници (жежници).

За постављање угљенарнице обично се тражи равно место, али се без ичега даљег може употребити и мало нагнуто. И равно место се ипак још боље поравна и утаба. Сувише плитка земљишта по могућству се избегавају, јер је на њима теже прибавити потребну земљу за покривање угљенарнице. Сама земља мора бити сува, растресита и без камења. Јако глиновита земља избегава се, јер се слепљује, када се покваси, а то се сматра као неповољно. Када се угљенарница има да направи на страни, онда се равно место има копањем да направи. Прво се са доње стране направи поплет од прућа за задржавање земље, па се затим копа и насипа. Више добивена земља баца се лево и десно. Ово равно место нема посебног назива, бар га ја нисам дознао. Око Ђевђелије га називају угљенарницом или ћумурницом, али је то уједно и име за саму жежницу. По правилу бира се место, које у близини има воде, али то није увек случај (с. Цапаре, Селдарево, Думановце).

Дрва за угљенисање секу се у близини угљенарнице из тежње да пренос буде што лакши и што јефтинији. То је узрок да се угљенарница поставља на друго место, чим у ближој околини нестане дрва. Употребљавају се и облице и цепанице до дебљине од 15 см., па и више.

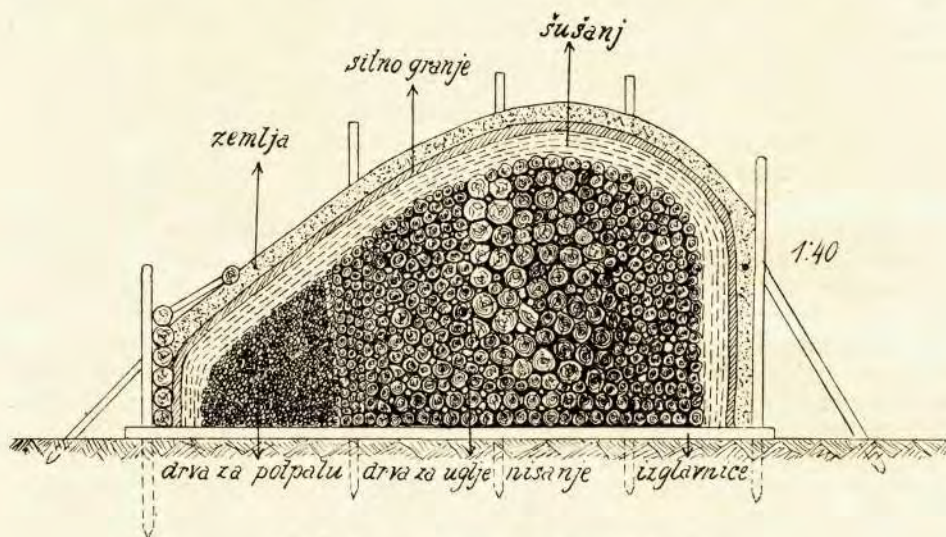
Међутим како се угаљ обично прави у изданацким и млађим шумама, то се у главном употребљавају облике дебљине 6, 7 до 10 см.

Пошто је угљенарница свуда иста, то ћу описати само ону из околице Ђевђелије, при томе ћу навести разлике код рада на другим местима, у колико буде тих разлика. На одабраном и поравнатом месту изабере се једно уже место, на коме ће се дрва слагати. То слагање врши се у облику трапеза, чије су дуже стране 3 до 4 м., а паралелне једна 1.70 до 1.80 м. и друга 2 м. Ове димензије могу бити и различите, што зависи од количине дрва, коју треба угљенисати. На томе одмереном месту се сада непосредно слажу дрва или се претходно ископа рупа 20 до 30 па и 40 см. (око Призрена), па се у њој слаже. Дно рупе мора бити равно. Слагање дрва врши се овако: прво се уздуж ставе 2 или 3 дрвета по могућству дужине будуће угљенарнице, а дебљине 7 до 9 см. Ако нема тако дугачких дрва, онда се узму и краћа, чак и до 0.50 м. дужине, па се полажу настављајући их једна на друга. Ова дрва зову се изглавнице (или душек, турска реч, Ђевђелија), пречнице (Дреново), подвале (Малеш), прагови (Цапари и др.), мост (Патишка Река). На изглавнице се сада слажу попречке дрва која треба угљенисати. Први ред мора бити сложен што боље, како би било што мање шупљина. Ради тога се употребљавају само правна дрва, а показане шупљине се још испуне ситнијим комадима дрва или трескама. Све ово врши се да буде што могуће мање промаје. Услед велике промаје могу дрва да изгоре, место да се угљенишу. На овај ред слажу се остала дрва, опет попречке и то такође што боље. При овоме слагању дрва не морају бити исте дужине, чак у горњем делу морају бити краћа (Призрен), а могу се мешати и сирови и суви. Код самог слагања поступа се овако: на оној страни, одакле ће се вршити паљење, слажу се најпре танка дрва, са којима се измешају и сува. Дебљина им је 1, 2, 3 см. Ова дрва слажу се тако за 1 м. највише. Тај део служи за паљење и за добивање потребне топлоте ради угљенисања. Да би се дрва уштедила, остави се тај део најнижи и најужи. Он је висок на почетку 0.5, а после се постепено пење. Иза овога дела тек слажу се она дрва, која стварно треба угљенисати. Дрва се слажу тако да угљенарница буде све виша и виша, а дрва све дебља и дебља (до 30 см., ко таквих има). На 2.5 м. од почетка, што је већ преко половине дужине угљенарнице, достиже се највећа висина, отприлике 2 м., што зависи од количине дрва. Одавде почиње висина угљенарнице да опада, да на крају достигне отприлике 1.5 м. Исто тако опада и дебљина дрва. Према овоме у угљенарници се разликују четири дела: први за паљење, а остала три за угљенисање. Од њих су други и четврти од тањих, а трећи од дебљих дрва. И код овога слагања пази се да остане што мање шупљина. Трула дрва не смеју се слагати.

Наслагана се дрва покривају, што треба такође брижљиво радити. Прво се преко дрва и са стране набаца стари шушањ, за 20 см. дебљине отприлике. Са стране се шушањ угура и у саме шупљине између дрва за неколико сантиметара. Сматра се, да је најбољи влажан шушањ, који стоји већ две до три године, нешто је слепљен и помало почео да се распада. Преко шушња се ставља ситно грање, које треба шушањ да држи. Најзад преко грања набаца се земља за 15 до 20 см. Боља је у ову сврху сува земља, растресита, нелепљива. Међутим у Деловцу код Призрена сматрају, да је најбоља ситна и влажна земља, јер мисле да сува земља пропада у дрва. Зато и не употребљавају стару земљу т. ј.

ону којом је већ једном покривано. Ово пак треба проверити. На другим местима сматрају, да је најбоља она земља, која је већ употребљавана и која се измешала са прашином од угља (са гаром и ђумуром, у Дренову). Оваква земља назива се угорак. Да не би земља са стране падала, држи се наслаганим кладама са стране и пободеним кољем. У Цапару и њему суседним селима шушањ за покривање називају лист. У Алдинцима код Јакупице то суво лишће је шума, а грађе је лист.

За даљи рад потребно је још да угљенарница има извесне отворе за паљење и за руковање угљенисањем. Паљење се врши на вратима, т. ј. на предњој страни, а руковоћење на задњој. Врата или предња страна не покривају се земљом, него само шушњем и грањем, које се држи побијеним кољем. Тота коља има два, а може и три. Међутим око Призрена се и та предња страна покрива земљом. Потребне рупе праве се врло просто. Јасно је према начину, којим се слажу дрва, да се на дну између изглавница налазе два канала, који скроз пролазе. Потребно је те канале само отворити. Врата се праве тако да се изглавнице пуне

Сл. 3. Уздужни пресек угљенарнице.

напоље за 15 до 20 см., а изнад рупа се обично попречним гранама спречава падање шушња. За паљење се отворе две рупе. На задњој се страни отворе три рупе и то једна у средини, а две на крајевима у пречнику до 20 см. У Цапару у околним селима средњу рупу називају вишек, а крајње ћошак. Ђошкови могу по расположењу бити и нешто виши од вишека. У Малешу и у Алдинцима ове се рупе називају оцаци. У Дренову су то душнице и то она у средини средња, а оне са стране криљке. У Думановцу се ове задње рупе називају баџе. Са овим је угљенарница готова. Једна оваква угљенарница у уздужном просеку види се на слици 3. Оваква наслагана дрва готова за угљенисање називају се око Ђевђелије и још на другим местима угљенарница или ђумурница, а на неким местима фуруна или фуруна.

За паљење угљенарнице бира се најпогодније време. Најзгодније је палити љети ујутро, јер се тада може вршити остали део посла, а и лакше је надгледати само напредовање угљенисања. Зими се пали увече (Цапари). Правилно је, да се пали за лепог и тихог времена. За ветра или кише пали се само кад се мора т. ј. због брзине испоруке угља или иначе. На један час после паљења обиђе мајстор угљенарницу да види, да ли ватра добро гори и да ли што треба поправити. Други пут долази после 2 часа од првог доласка. Ако је и овога пута све у реду, онда долази тек увече.

Први део угљенарнице изгори отприлике до подне и тада се покров сруши и затрпају рупе. Тада је угљенарница отворена само на задњем делу. Средња рупа стоји стално отворена. Угљенисање треба да напредује равномерно. Ако то није случај, онда се сужавањем па и затва-

Сл. 4. Изглед угљенарнице, код које је угљенисање већ довршено, па се хлади.

рањем рупа успорава. Ако нпр. десна страна иде напред услед бржег угљенисања, онда се сужава, па чак и затвара десна рупа, како би лева страна дошла у исту висину са десном. Докле је дошло угљенисање, познаје се по улегању покривке или по крцкању угља, када се одозго нагази. Где се покривка улеже, готово је угљенисање. Ако се деси да на некоме месту остане неулегнуто, онда је то знак, да је ту каква шупљина, а не да угљенисање није готово. Те су шупљине опасне, јер може ту да се створи пламен. Ово се може десити, када је киша или када употребљавана земља није добра.

Када је угљенисање готово, онда се запуше све рупе, а евентуално извуче и грање, како би пала земља, па се остави угљенарница да се хлади. Да ли је угљенисање завршено, познаје се по томе, што кроз средњу рупу изађе пламен. Угљенисање брже напредује за време кише, а спорије за сувог времена. Сл. 4 показује једну угљенарницу у току самога угљенисања.

Хлађење угљенарнице врши се два три дана. Ако је могуће, најбоље је да се отвори трећи дан. Ако дуже стоји, угаљ добија у тежини, али може лако да се запали, па је за то опасно (Дреново).

Ради вађења угља угљенарница се отвара ноћу, па се затим одмах угаљ меће у вреће. Ноћу се отвара зато, што међу угљем могу бити поједини усијани комади, који могу да запале сав остали угаљ. Ноћу се такви комади примете много лакше, па се одмах гасе потапањем у воду. Ти се усијани комади називају *горгаш* (Ђевђелија). Међу угљем могу бити и комади дрва, који нису потпуно угљенисани. Они се називају *гламње*, *жива дрва* или *чрлук* (турска реч) у околини Ђевђелије или *ћиралуци* око Крушева (Дреново). Таква се дрва употребљавају за ново угљенисање или за паљење ђумурнице.

Организација самога посла зависи од тога, да ли мајстор ради за себе или за трговца. У околини Ђевђелије када се ради за трговца, онда један мајстор са четири до пет радника образује друштво или *мангу* (влашка реч). Мајстор узима на себе све радове: сечу дрва, пренос угљенарнице, прављење угљенарнице, угља и др. Угаљ предаје трговцу по тежини и то чим се растури угљенарница. Ако би се предаја вршила ујутро, онда би то било врло повољно за мајстора, јер је угаљ ујутро тежи за 20 до 25% услед влаге, коју преко ноћи упије. Ако мајстор отвори угљенарницу без одобрења онога за кога ради, па угаљ ухвати киша, онда он мора да да »шконто« уопште па ма какав био угаљ. Мајстору се плаћа цео угаљ; а он после исплаћује своје раденике. По свршеној исплати мајстора обично још трговац даје лично мајстору до сваких 100 ока (128 кг.) по један динар.

Посао је организован, када се више угљена израђује, тако да се у исто време секу и преносе дрва и слаже угљенарница. Док један раденик или њих више секу, други носе, а трећи слажу. Кад се угљенарница запали, онда се она обилази с времена на време, а при томе се спрема, гради и пали нова угљенарница.

У једну угљенарницу слаже се од 2 до 6 м³ пр. дрва. Најчешће се меће око 4 м³ пр., док се код 2 м³ пр. већ тешко исплати радна снага, сем ако угљар ради за самога себе. Трајање самога угљенисања зависи од количине дрва. Просечно може се рачунати да на 1 м³ пр. долазе два дана, тако да је за угљенисање 5 м³ пр. потребно 10 дана. Томе треба додати још време, које је потребно да се насеку и пренесу дрва и направи угљенарница. Да се насече 5 м³ пр. дрва у ситној шуми, у којој се обично ради, биће потребно 2 до 2½ дана, а за пренос до угљенарнице 1 дан, пошто се дрва секу увек мање више око саме угљенарнице. Овоме треба додати још време за прављење угљенарнице. Оно може износити са једним човеком 3 до 4 дана. Према томе угљенисање 5 м³ пр. дрва са свима пословима траје 16 до 17 дана, односно стаје 16 до 17 надница. На 1 м³ пр. отпада према томе 3, 4 наднице. При томе би време рада угљенарнице било слабо искоришћено. Због тога када се ради више угља, те ради више људи заједно, посао се организује тако, да се и то време искористи што боље. Тако чим угљенисање у угљенарници почне да иде својим током, људи одмах спремају нову угљенарницу и т. д. па према томе увек има по неколико угљенарница у раду. У горње податке није урачунато време за вађење и паковање угља, што ће изнети највише једну надницу. Код Призрена (Подгорски срез) имају угљари обичај да ваде угаљ из угљенарнице и ако угљенисање није потпуно готово.

При томе пазе да не изваде сав израђени угаљ, јер ће тада угљенарница да се угаси.

Од 1 м³ пр. дрва добија се око 90 кг. угља, ако је време повољно и мајстор добар, иначе 55 до 65 кг. Према томе, с погледом на димензије од којих се прави угаљ, може се узети да се по тежини добија пет пута мање при повољнијим приликама, иначе седам пута, да је дакле размер 1 : 5 односно 1 : 7, рачунајући да је 1 м³ пр. тежак око 400 килограма.

Алат је: секира, лопата, пијук, грабуља, канта за воду, којом се гаси горгаш. Код Бевђелије у једном друштву има сваки радник секиру и лопату. Затим има у друштву још два пијука (копачка) и две грабуље (гребен). Гребен је сав од дрвета, обично буковог са 8 до 12 зубаца. Размак између зубаца је 5 до 6 см. Гребеном се скупља шумањ и угаљ. Код Призрена (Подгорски срез и даље према Урошевцу) употребљава се секира, грменица (будак), казма (турска реч, значи пијук), каџија (арнаутска реч, значи лопата), грабуље и виле. Код Дренова гребло је без зуба. Како изгледа, види се на слици 5.

Сл. 5. Гребло без зубаца код села Дренова.

Од овога начина за нешто одудара начин прављења угља у с. Седлареву (Д. Полог). Ту се праве мале угљенарнице за 5 товара дрва (1 м³ пр.). Дрва се слажу у ископану рупу 2×1 м., дубине око 20 см. Рупа се ископа увек на страну, тако да јој је једна страна нижа. Како угљари кажу, дрва се слажу уздуж на узглавице стављене попречке, а место земље за покривку се узима бусен. Како нисам имао прилике да видим ово, то би било добро да се провери. Праве угаљ само од сирових дрва. Један дан се спремају дрва, други дан се намести и пали. Гори 24 часа, а већ трећи дан, евентуално четврти, вади се готов угаљ. Као што се види, угљенисање иде брзо, али се зато добија слаб угаљ и за угљара и за потрошача. Хлади се земљом, те вода није потребна. Ради сваки угљар за себе, а угаљ се продаје у Тетову. Од 5 товара дрва добија се 1 товар угља и зато је потребно четири наднице.

Сасвим је различит начин справљања угља у околини Кратова (с. Мушково, Кнежево). Изабере се или припреми равно место. Воде не мора бити у близини. У средини места прободу се 4 до 6 колаца дебelih као рука, а дугачких колика ће бити висина угљенарнице. Између колаца се исплете грање. На овај начин између њих настане дупка у пречнику од 40 до 50 см. Око дупке се сада слажу дрва, најпре најкраћа, па све дужа, док се не дође до одређене дужине дрва. Слаже се само један кат дрва. У средини дођу најдебља дрва, а према обиму су опет тања. Наслагана се дрва одмах непосредно покрију бусенима, дебљине око 20 см. Тако је готова угљенарница висока до 2 м., а у пречнику има до 4 м., али има и мањих. Угљенарница се назива штетина, а отвор у средини врата. Дрва су дебела највише до 20 см., обично тања, а дугачка су 1 м. па на више. У овакву штетину иде око 10 м³ дрва. Када је овако штетина спремна, онда се дупка напуни натрулим дрвима до врха и упали. Када изгори до дна, онда се пуни потпуно здравим дрвима као што су и она у штетини. Даље се ложи као и пећ и дрва допуњавају, како би се дрва у штетини сушила.

Тако то траје око 5 дана. Тада се већ створило нешто угља око дупке, што се познаје по слегнутој покровци око дупке. Сада се дупка запуши бусеном, а прави се око ње и ниже неколико нових рупа. Када угљенисање допре до њих, оне се запуше и отворе нове ниже доле. И тако то иде до земље. Када је све угљенисано, остави се да се хлади тако два дана, али не више од три дана. Тада се бус скине као и ситна земља, која је од њега постала. То се употребљава за другу штетину. Извађени угаљ чува се по колибама угљенарницама или се одмах носи кући и на пазар. У угљенарници се чува и до 100 товара угља. Од једне штетине са 12 до 15 м³ пр. дрва добија се око 30 товара угља, товар по 50 ока (64 кг.). Из тога излази да 1 м³ пр. даје 2 товара угља или 128 кг.

Највећа штетина гори до 10 дана, када је дрво сирово, и може да да 40 до 50 товара угља. Обично раде три угљара заједно. Они могу да изграде штетину висине 1 м. а у пречнику 2 до 2.50 м. (око 4.5 м³ пр. дрва) за један дан и за други дан да је забусе. Таква штетина гори три до четири дана. Ако та три радника посеку и пренесу потребна дрва за дан, онда према овоме за потпуну производњу угља треба 7 дана или 21 надница. Међутим када је штетина већ запаљена и угљенисање иде својим током, онда се она може водити са једним човеком, па се други радници могу употребити за друге послове. Према томе на једну овакву штетину утрошило би се свега 13 надница или по једном метру просторном дрва 2.90 наднице. Од овакве штетине добија се 10 товара или 500 ока односно 650 кг. угља. Међутим и овде раде више штетина једна за другом као и раније, т. ј. чим је једна запаљена и почне да гори, припрема се друга, па трећа.

Алат је: секира, лопата, грабула са зубцима и »поп«. Овај поп је исто што и гребло у Дренову.

Што се тиче саме сезоне рада, то зависи од месних прилика. Негде се ради само лети (Цаларе), негде само зими (Кратово), негде и лети и зими. Изгледа да то на првом месту зависи од тога, да ли се може угаљ продати по производњи. Ако се то може постићи и лети, онда се прави и лети, разуме се ако при томе нема ништа рентабилније да се ради.

Прво описане и најраспрострањеније угљенарнице спадају у категорију лежећих угљенарница, само изгледа да су своје врсте у погледу слагања дрва, палења и даљег управљања угљенисања. Оне угљенарнице око Кратова међутим спадају у стојеће угљенарнице и с погледом на начин палења представљају, изгледа, старији начин производње, како се то среће по земљама око Дунава и што може бити заостатак саских рудара, па дакле да у основи имају тип немачких угљенарница. Треба се сетити, да је Кратово од старина рударски крај. Но ни један од ових начина не претставља рационално произвођење угља ни с погледом на време, ни на радну снагу, а ни на каквоћу произведеног угља. Па и сама употреба сирових дрва упућује на то, да каквоћа угља није онаква, каква се уопште може постићи. Добија се утисак површности целог рада, јер пре свега не стављају велик захтев на знање самога мајстора, затим и саме количине дрва, које се угљенишу, упућују на то (безбедност, транспорт и можда сиротиња). Меће се мало, да би се дошло што пре до угља. Међутим добра је страна, што се може да угљенише, дакле да искористи, и слаб материјал.

У погледу рентабилности оба се начина рада много не разликују

један од другог. Овај други начин око Кратова изгледа да је нешто мање рентабилан, када се има у виду, колико се дрва изгори, иако даје више угља. Али свакако, пре него што се донесе суд, треба испржније проучити спрецијално у овоме правцу оба начина, што мени није било могуће. Сама рентабилност с погледом на угљаре не изгледа велика. Она је различита од места до места, при чему су од битног утицаја удаљеност од пијаце и количина угља, која се добија из 1 м³ пр. Обично угљари сами носе угаљ на пијац. При великој удаљености, где угљар изгуби цео дан па и два, тај транспорт много оптерети угаљ, при чему још угљар има да плати таксу за дрва и општинску трошарину при улазу у варош. Ако још цена угљу није повољна, онда му се рад слабо исплаћује, што се лако може израчунати према подацима напред изнетим. Цене су различите и уопште узевши у опадању идући на север, дакле тамо где угаљ нема ону важност, коју има на југу. У Санџаку пада цена и до 0.50 дин. по 1 кг. Најбоља цена изгледа да је у Штипу, где се пење до 2, па и 2.50 дин., што је појмљиво с погледом на удаљеност шума. На југу се цене на пијаци крећу од 1 до 1.50 дин. по 1 кг. (подаци из 1929 год.). Према овоме није свеједно, да ли се из 1 м³ пр. добије 60 или 90 кг. угља, те дакле сам начин израде може утицати на рентабилност.

Када се погледа, која се села или крајеви баве овом производњом, онда се лако може запазити, да су то сиромашна планинска села, која су слаба са земљом, те поред земљорадње морају тражити зараде и са друге стране. Ту су зараду нашли у потраживању и потрошњи угља њихове даље и ближе околине. Дакле производња угља је занимање сиромашних и оскудних људи, жељних ма какве зараде. То се лепо види и из случаја с. Здуње у Тресци испод Караџице. До пре 30 година израђивало се у томе селу доста угља. Продавали су га у Скопљу и за то су путовали тамо и натраг 3 дана. Међутим у то време некако увели су чаркове за наводњавање њива крај Треске по неким окукама. Те су њиве раније услед сушног земљишта и топле и суве климе слабо искоришћаване. Са наводњавањем почели су успешно да гаје кукуруз, што им је омогућило да напусте угљарење као слабо рентабилан начин зараде.

Било би веома корисно, да се тачно зна, колико се свега угља изради годишње, односно колико се за то посече дрва. Међутим услед недостатака уређене статистике у овоме правцу ништа се сигурно не може рећи. Тако нам недостаје најсигурнија подлога за процену економске важности овога рада. На основи неких ослонских тачака можемо са нешто више тачности нагађати. Таква једна ослонска тачка јесу подаци Генералне дирекције државних жељезница о извозу дрвног угља у Грчку из Ј. Србије. По тим подацима извежено је у 1931 години преко Бевђелије са жељезничких станица:

Велес	69 тона	Кос, Митровица	10 тона
Демир Капија	508 »	Милетково	3278 »
Бевђелија	29 »	Мировче	279 »
Бенерал Ханри	120 »	Прешево	78 »
Звечан	10 »	Скопље	71 »
Зелениково	192 »	Табановце	15 »
Качаник	10 »	Урошевац	81 »
		Свега	4750 тона

Са потрошњом у унутрашњости можемо узети, да се годишње произведе свега око 7.000.000 кг. угља. За ово је потребно око 100.000 м³ пр. дрва рачунајући, да се просечно од једног просторног метра добије 70 кг. угља. Ако ово износи 60.000 м³ пр., онда би било потребно за оволику дрвну масу сећи сваке године по 1.500 хектара ниске шуме, рачунајући просечно по 40 м³ пр. по једном хектару. Ова потребна дрвна маса добија се у главном сечом младе горе на чисто или путем прореде. Добрим и смишљеним радом и надзором могло би се због овога добро искористити дрво из неге и прореде младих шума, што би било добро и за саму шуму, као и за сопственика с погледом на могућност уновчења дрвног материјала.

Résumé. Principaux systèmes de cuisage (carbonisation de bois), leur étension du point de vue topographique que de celui des essences soumises, leurs avantages et défauts, leur rendement et mesures à prendre en vue de son amélioration.

MILAN KNEŽEVIĆ (SARAJEVO):

HERCEGOVAČKA LOVIŠTA BRDSKIH JAREBICA

(VARENNES DES PERDRIX EN HERTZÉGOVINE)

Ko je proputovao našom Hercegovinom uzduž i poprijeko, imao je da vidi nepregledne površine gola krša i siva kamena. Na sve strane visoka brda, duboke provalije i mnoge kraške doline, sve od naslaga i grubo rasuta kamena i velikih stijena. Tek ponegdje u blizini naselja i okolo koje obrađene vrtače ili doline uhvatio je siromašni Hercegovac komadić toga krša u ogradu, zagajio ga i podigao šumicu. To su jedine oaze na ovom pustom krševitom terenu na kojima se prijatno ustavlja ljudski pogled. Ovakva šumica potsjeća na davna bolja vremena, kada je još sav krš bio obrasao šumom, a blagostanje naroda daleko bolje nego danas. Ove su šumice i najljepši primjeri za riješenje pitanja pošumljivanja našega krša.

U nekim krajevima ima na kršu i po koji komad obrštene šikare, kojoj je izgladnjela koza svojim oštrim zubom uništila i zadnji izbojak. Na tim pašnjacima stoji po koji zakržljao grm kukrike i bodljikava drača, pa je zelenilo, koje se odatle pojavljuje, varavo. Sve je to iznemoglo i obamrlo, nema tu prave životne snage, jer manjka hrana. Voda je oplākala zemlju, bura raznijela i zadnji trag humusa, a kràsna postepeno vadi i zadnju žilicu između kamenja, uništujući i posljednu nadu za poboljšanje današnjeg stanja. Gdje je već ovoga nestalo, zamijenila je pokrov krša kadulja, koja se teško okom razabire na izbljedjelom kamenom tlu. Ona je zadnja vegetacija, koja više ne može tla popraviti. Kada i nje nestane,

biće tlo potpuno sterilno. Tada se ni jarebica, koja je najskromnijih zahtjeva, neće više tu zadržavati, pošto neće moći naći ni biljne ni animalne hrane, a ni skloništa pred neprijateljem i pred ružnim vremenom.

U jesen bura i snijeg stjera jarebice s planina u Huminu (južna Hercegovina). Na ovom našem Jugu svu je godinu zemlja kopna, sunce toplo i blaga klima, pa jarebice ugodno provode zimu. Hrane nalaze u obilju kupeći zarezničke i pasući mlade izbojke mirisne kadulje. Na pogled mrtav krš pruža ipak ovoj najljepšoj koki sve uslove, koji su joj potrebni za život.

Kome nisu naše prilike poznate, mislio bi, da na cijelom hercegovačkom kršu stalno živi kamenjarka i da se svuda može uspješno loviti, ali se u tome mnogi vara. Stvar stoji sasvim drugačije, nego u prvi momenat izgleda. Niti sav krš odgovara uslovima za život jarebice, niti se u tome kršu može svuda loviti. Mnogo je toga što se neda nikako iskoristiti.

Alpinski pašnjak, gdje ljetuju kamenjarke.

Nije dovoljno u prvom kršu pustiti svoga lijepog Lorda i donijeti u torbi stotinu patrona najbolje marke u nadi, da predvečer poneseš pune vješalice jarebica, jer iako su jarebice posijane svuda po kršu, nisu ipak nikle tako gusto, kako to neki zamišlja.

Brdska jarebica ima u Hercegovini svoje mjesto, sa kojim se u privredi mora ozbiljno računati. Uzgajanjem jarebice treba doći do prihoda od krša, i dati bar nešto kraju, koji oskudijeva u svemu i koji vapi za bilo kakvom privredom.

Kao divljač jarebica se mnogo cijeni i skupo plaća. Svojim vrlo ukusnim mesom rado je viđena i u najboljim kuhinjama, pa se mnogo traži. Lov na jarebice najveći je užitak, pa se nijedan lovac ne plaši truda, koji je s time skopčan, kao što ne žali ni izdataka, koji su osjetljivi. Ovo najbolje svjedoči činjenica, da od nazad nekoliko godina dolaze domaći

lovci iz udaljenih krajeva, a i lovci iz stranih zemalja, da se naužiju i odmore i umore loveći kod nas jarebice.

Oskudica, koja uopće vlada na našem kršu, imperativno nalaže, da se iskoristi svako, pa i najmanje vrelo prihoda, a među ta spadaju i ovakova lovišta. S obzirom na to potrebno je odabrati sva područja, koja odgovaraju uzgoju i lovljenju jarebica, pa ih kao lovišta privesti privredi. Smišljenim i sistematskim radom može i inače sterilno tlo da donese direktno i indirektno prihode. A da ne bi ovakav rad ostao jalov, treba u vidu imati sve okolnosti, koje su od upliva na uzgoj i lovljenje ove krasne koke. Pri tome se mogu uzeti kao glavna ova dva faktora:

1. Način života jarebice. U broju 5—6 Lovačko-ribarskog vijesnika (Zagreb) iz godine 1928. napisao sam monografiju brdske jarebice (kamenjarke). Među ostalim ukratko sam tu spomenuo leženje odnosno rasplođivanje ove ptice. Ne ulazeći ovdje поблиže u to, moram naglasiti, da je za racionalno gospodarenje s lovištem neophodno potrebno znati kretanje jarebice prema dobi godine i vremenskim prilikama. »Jarebica se kreće sa snijegom«.

U proljeće, čim počne po brdima kopniti snijeg, počinju se i jarebice koje su već podijeljene u parove, kretati iz nižih i toplijih krajeva u više i hladnije predjele. Na ovaj način mnoge jarebice dođu i u najviše krajeve, čak i iznad ruba šumske vegetacije, na alpinske pašnjake sve do 2000 metara nadmorske visine, gdje provedu ljeto. Tu se u kršu i na zabitnim mjestima legu, izvedu mlade, s kojima ostaju na planini sve do jeseni. Tek kad počnu prvi jači mrazovi i snijegovi, spuštaju se postepeno u južne tople krajeve na zimovanje. Iz ovoga se povlači zaključak, da brdska jarebica voli u ljetno doba svjež i oštrij planinski zrak, a u zimi blago podneblje i kopnu zemlju. Može se reći, da snijeg nikako ne podnosi. Ovo svjedoči činjenica, da se u bosanskom kršu uopće neda podgojiti u jačoj mjeri, a to iz razloga, što je snijeg i oštra zima u masama poništi.

O proljetnom kretanju jarebica u više krajeve malo se zna. U to je doba godine lovostaja, svak je zabavljen nekim poslom, pa je puška o klinu, a Lord u zapečku, te jarebice tiho i neprimjetno obave ovo selenje. Ni sami krivolovci ne vode o tome brige, pošto znaju, da u to doba ne bi našli računa na lovu. Jedini Humljaci (stočari iz južne Hercegovine) znaju, da njihove jarebice zajedno sa njihovom stokom, s kojom su i zimovale na kršu, polaze na planine na ljetovanje. Kako snijeg po brdima kopni i niče trava, tako i mnogi Humljak kreće s blagom za pašom, sve dok ne stigne na alpinske pašnjake, gdje provede ljeto. Uporedo s njime seli i jarebica, pa odatle dolazi i opažanje naroda »jarebica ide sa snijegom«.

Jarebičji parovi, koji su proljetos tiho pošli na planine na ljetovanje, vraćaju se u jesen s brojnim i bučnim pomlatkom u Huminu na zimovanje. O jesenskom selenju dosta se zna. O njemu vodi brigu i staro i mlado. Krivolovci se koriste svakom prilikom na ovom jarebičjem putovanju, da ih što više pohvataju, pošto su ishranjene i debele, a drže se u jatima. U svaku napravu može da se ulovi po više jarebica, pa se trud isplaćuje. Pri ovome selenju, prema klimatskim i florističkim prilikama, zadržaju se jarebice na pojedinim mjestima i dulje vremena. Ova su mjesta obično poznata kao i pravac, kojim se s planine spuštaju, pa s time računaju svi, koji se legalno i ilegalno bave s lovom. Negdje se

jarebice zbiju u vrlo brojna jata i opažaju ih i po stotinu zajedno na izvjesnim mjestima. Ovo narod naziva »jarebičija čaba«, što znači hodočašće.

Kao najopasniji način nedozvoljenog lovljenja može se označiti bubanj ili hamen (Treibzeig), koji je tek u poratno doba u naše krajeve uveden. Na ovaj način uništuje se divljač u masama, pa ću ga zato ukratko spomenuti. Pri ovome lovu glavnu ulogu igraju čobani. Oni najljepše i najsigurnije utvrde staništa jarebica. Kako se po cio dan po kršu kreću s blagom i besposliče, to lako i iz zabave usijeku potrebno pruće za pletenje bubnja. Na zgodnom ga mjestu postave sa prostranim uvodom, gdje odmah namame i jarebice na žito, a po tome izvršuju lov

Mrtav krš.

na vrlo lak i jednostavan način. Sa suprotne strane bubnju natjera se stoka u krš, koja se proračunato pasući lagano kreće prema bubnju. Prate je i na oko bezazleno kreću vješti čobani sve bliže k bubnju. Poznato je, da ispred stoke jarebice trče po zemlji i da se ne dižu rado u zrak. Na ovaj način dođu čitava jata jarebica pred bubanj, gdje su mnoge već otprije namećene na žito, pa berući posuto zrnje uvodom dođu u klopku, a tu odreda sve zaglave. U zasjedi čeka sakriven kradilovac osmatrač, koji ih po svršenom lovu vadi iz koša i jednoj po jednoj zavrće šiju.

Kada jarebice preture ovo putovanje i dođu u Huminu na mjesta, gdje će zimovati, onda tek počinje pravi lov za ispravne lovce.

Dok većina jarebica na ovaj način živi i seli, jedan ih dio ostaje i preko ljeta u Humini, gdje se legu i cijelu godinu provode. Izgonjenje humljačkog blaga na alpske pašnjake pogoduje rasplodivanju ovih jarebica. Čim blago krene na planine, ostaje krš pust i miran, pa se odmah

opaža bujniji napredak vegetacije. Ono malo šikare i grmlja prolista, nešto korova poraste i ptice tu nalaze mirna skloništa za leženje. Ove jarebice na jugu mnogo se ranije legu nego one, koje sele na planine. Pošto blago ostaje cijelo ljetno na planini, to je i krš sve do kasne jeseni miran, a to pogoduje divljači. Iz ovoga bi se moralo zaključivati, da jarebice rađe ostaju ovdje, nego da sele na planine, što u stvari nije, nego sasvim obratno. Velika većina jarebica seli u više krajeve na ljetovanje. Od onih jarebica, koje ostaju u Humini, imao bi se očekivati daleko bolji prirast nego od onih, koje se na planini legu, što također ne stoji. U nižim i toplim položajima jarebice daleko više stradaju od mnogih neprijatelja, nego one na planini. Ovdje se digne iz gnijezda velik broj jaja i na taj način prirast uništuje. S druge strane u ovim toplim krajevima ptice su više izložene raznim bolestima, trpe mnogo od parazita, a osjetljivije su i prema vremenskim nepogodama, pa ih često izgine velik broj u ranoj mladosti. Ponekad uslijed kišovitih vremena izginu čitava rana legla. Planinske jarebice, iako se kasnije legu, ipak su mnogo krupnije i znatno teže od onih u Humini, pa ih lovci lako razlikuju i nazivaju planinskim.

2. Terenske i klimatske prilike. Ova ptica, kao i sva ostala divljač, traži instinktivno staništa na onim mjestima, koja joj daju sve uslove i pogodnosti za život, a to su hrana, mir, sigurna skloništa i pogodne klimatske prilike. Glavna su joj hrana razni insekti, a rado pase i mlade izbojke trave. Na kršu u Humini u ljetno doba nalazi dovoljno insekata, a vrlo malo svježeg zelenila, jer južno sunce sve sprži i osuši, dok planina u ljetno doba obiluje i jednim i drugim, pa joj je tu puniji sto. Isto tako u zimi na južnom kršu, gdje nema ni snijega ni mraza, nalazi u obilju i insekata i mladog zelenila. Iz ovoga se jasno vidi, da jarebica traži i ljeti i zimi raznoliku i obilnu hranu. Najrađe se zadržava na kršu u blizini koga obrađenog zemljišta, na kome nalazi više hrane. Večerom se spuštaju u vinograde i polja na pašu i na noćišta, a jutrom se rano vraća u krševita brda na danište. Od ovoga joj i dolazi u narodu ime »brdska jarebica« za razliku od poljske (trčke), koja je stalno u polju.

Utvrđena je činjenica, da su kamenjarke stalno u kršu i na kamenu, pa bilo to u Humini ili na planini. Ako je krš još obrastao korovom ili niskom šikarom, rađe se zadržaju tu nego na sasvim golom kamenu, gdje ne nalaze ni hrane ni skloništa. Po cio dan i najrađe se zadržaju po stranama i visoravnima u blizini provalija i najgorih vrleti, gdje mogu pri svakom uznemirivanju i ganjanju odmah odletjeti u najneprohodnija i najnepristupačnija mjesta. Znaju, da im je tu život izvan pogibelji i da se do njih ne može doći, pa se zato tamo kriju sve dok pogibelj ne mine.

Prema vjetru i vremenskim nepogodama vrlo su osjetljive, pa se za ružna vremena povlače u niže i zaklonjene krajeve. Tu ostaju, sve dok ih lijepi dani i toplo hercegovačko sunce opet ne izmami u više položaje, koje one osobito vole. Ovo bi bili glavni momenti, sa kojima se mora u lovištu računati.

Kako je već naprijed spomenuto, nema jarebica svuda u kršu jednako, pa je s obzirom na uzgoj divljači i iskorišćavanje lova potrebno u vidu imati sve ove okolnosti i odabrati za lovišta samo položaje, u kojima se jarebica stalno zadržava i gdje je moguće lov uspješno vršiti. Lovište mora biti lako pristupačno, u takovom terenu, da se može po

njemu što lakše hodati. Lovište u ljutu kršu i u provalijama ne znači ništa s obzirom na iskorišćavanje, jer se tu lov ne može uopće vršiti. Lov u takovom terenu ne samo da je nemoguć, nego je i životu opasan. Tu je najlakše pasti i polomiti kosti, a sa oružjem se može najprije nesreća dogoditi, pošto lovac može svaki čas da za nešto zapne i oklizne, jer nikad nema sigurna tla pod nogom. Ako se u takovom terenu slučajno i ubije koja jarebica, obično se izgubi, jer je ni pas ne može naći, pa je rezultat lova uvijek negativan.

Ako se prema izloženim okolnostima izaberu podesna lovišta, moguće je polučiti uspjeha i iskoristiti inače sterilno tlo vrlo unosno. Kada se uzme u obzir, da ova ptica nema uopće nikakvih zahtjeva za uzgoj, to se njeno gajenje u ovim krajevima samo po sebi najtoplije preporučuje. Njoj niti treba umjetnih naprava za rasplodivanje ni hrane iz ljudske

Lov na kamenjarke.

ruke, što bi bilo sa izdacima skopčano. Zimuje na jugu u kopnu, a ljetuje na planini, a tu se je priroda pobrinula za sve, pa uzgoj ove divljači ne treba da zadaje ni najmanje brige. Gajenjem brdske jarebice može i sterilan krš da odbaci srazmjerno više koristi, nego skupo uređena fazanerija u bogatoj ravnici. Sam lov, s obzirom na divlju prirodu i sve zahtjeve, koje stavlja na lovca, pruža daleko više užitka nego običan lov u poljima, a to se danas traži i bolje plaća. I kada bi se uveo način lovljenja živih jarebica (što je vrlo jednostavno), pa se divljač izvozila za rasplod, polučili bi se znatno veći prihodi od lovišta. Danas je kamenjarka rijetka i mnogo tražena divljač i za nju se može naći u svako doba dosta kupaca.

Kako naš hercegovački krš osim ono malo paše ne odbacuje nikakvog drugog prihoda, to mogu ova lovišta u općoj ekonomiji da zauzmu dolično mjesto. Pogrešno bi bilo smatrati, da je cio hercegovački

krš za ovaku privredu sposoban i da bi se sva južna Hercegovina dala pretvoriti u jedan unosan Eldorado. Dosta su ograničena mjesta, gdje je toliko jarebica, da bi se rentiralo urediti lovište. Samo oni predjeli, gdje jarebice zimuju, gdje se legu jarebice koje s juga ne sele i gdje se svu godinu zadržavaju, mogu se uzeti za lovišta, ali i to ako se u pretežnom dijelu terena može loviti. Glavno je, da lovište podesno leži, a nije potrebno da bude bogzna kako veliko. U lovištu nije nužno sprečavati pašu i dolaziti u sukob sa stočarima, premda je bolje gdje u lovište ništa ne zalazi i gdje vlada potpun mir. No kako naš Hercegovac od blaga živi, mora se i lovovlasnik s time pomiriti i udesiti gospodarenje prema općim ekonomskim prilikama.

Na prvi pogled izgleda naš krš skoro svuda jednako siv i gô, pa bi se moglo misliti, da svuda vladaju i iste prilike. Međutim svaki kraj ima svoje osobine i svoje običaje, koji su najuže vezani sa ekonomijom-težaka, te se ne daju lako mijenjati. Glavnu ulogu u ovome igra zimska paša i tako zvane »trave«, pa to treba dobro poznavati. Trava se drži stalno u ogradi, a iskorišćuje se pašom samo u zimsko doba. Razumljivo je, da se na ovakvim mjestima, gdje vlada potpun mir, najrađe i divljač zadržaje, pa za to treba vazda, prije nego se trava otvori (prepusti pašarenju), te terene obloviti. Sličan je postupak i sa zimskim pašnjacima, na kojima pase blago cijelih sela zajednički, u određenom roku sporazumno i u određenim granicama. I na ovim kompleksima treba lov obavljati u pravo vrijeme kao i u travama. Dok je mnogo blaga na paši, divljač je uznemirena, te bježi i traži mirnija skloništa, na kojima se zadrži prije ili poslije blaga. Lovljenje se ima udesiti tako, da ne smeta težake u popaši, a da ne prikraćuje lovce u vršenju njihovih prava.

Predaleko bi me odvelo, ako bih opisivao pojedine krajeve, gdje jarebice zimuju, gdje se najviše zadržaju, kao i krajeve gdje ih nema na dugo i široko. Mnogo je krša, preko koga čovjek može sate ići, a da tek tu i tamo nađe po koje slabo jato jarebica ili da ih uopće ne nađe.

Protivno tome stoje oni krajevi, u kojima se jarebice rado zadržavaju i gdje se na svakom koraku udara na jarebice. Ovakve predjele treba upoznati, pa kao lovišta održavati. Obično to nisu odveć veliki kompleksi, što odgovara i svrsi, jer se bolje i lakše održaju manja lovišta nego velika. Prema prilikama mogu ovakva lovišta zapremati površine od 200—1000 ha. Ovolike su površine dovoljne za održavanje divljači, a lako se čuvaju i nadziru. Sa ova dva gledišta treba lovištem ravnati.

Jarebici treba najviše mira i pažnje dok leži na jajima i na jesenjem selenju s planine. Osim nesavjesnih ljudi ima i među grabežljivim životinjama mnogo sladokusaca, koji rado ispijaju jaja, pri čemu i mnoga jarebica zaglavi. Pri jesenjem selenju i zimi na kršu mnogo se jarebica polovi u koševе, pod ploče, u ošca i u bubanj. Od štetočina su joj najopasniji neprijatelji kuna, lisica, sove i jastrebovi, koje ih u svako doba godine tamane, a najviše u zimi, dok su na jugu i okupljene na pojedinim mjestima. Da se divljač od svega toga zaštiti i očuva, neophodno je potrebno cijelu godinu marljivo raditi na uništavanju štetočina i na suzbijanju krivolovstva. Odstrel se ima vršiti umjereno, ni previše ni premalo. Postrijelja li se premnogo divljači, osjeća se gubitak u idućoj godini. Ostavi li se pak premnogo jarebica za rasplod, a proljeće bude povoljno za leženje, eto ih onda kao pljeve. U ovakvim slučajevima mogu

da se pojave bolesti na divljači, pa da stanje spadne na minimum. Kao primjer ovakvome zlu navešću ovdje slučaj iz godine 1930—1932.

U god. 1930. opažalo se u cijeloj Hercegovini naglo umnožavanje jarebica, pa ih je u god. 1931. bilo vrlo mnogo. Nalazilo ih se svuda i na svakom koraku. Dnevno bi lovac sa srednje dobrim psom mogao dići 30 do 50 jata, a nije bilo neobično, ako bi četiri-pet lovaca u povoljnom terenu ubili 100 komada jarebica za dan, a da se to na lovištu nije primijetilo. U god. 1932. opao je broj jarebica skoro za polovinu, dok u jesen 1933., dobro računajući, nije bilo više od 30—35% jarebica iz godine 1931.

Tokom ovih dviju plodnih godina jarebice su se bile i teritorijalno daleko raširile. Bilo ih je u znatnom broju na bosanskom kršu oko Sarajeva, Rogatice, Travnika i Bugojna. Razišle su se bile i po šikarama i po starim sječinama u visokim šumama, gdje se prije nisu nigda opažale, dapače i gdje im teoretski stobina nikako ne odgovara.

Pravi razlog naglog nestajanja jarebica u zadnjim godinama nije se mogao utvrditi. Istodobno ih je nestalo svuda u jednakoj mjeri, po cijeloj Hercegovini kao i u svima nabrojenim krajevima Bosne. Oštra zima i duboki snijegovi u bosanskim krajevima mnogo su doprinijeli, da je gubitak bio osjetljiviji nego u Hercegovini.

Malen je broj domaćih lovaca, koji se ovim lovom bave, pa da bi se moglo reći, da su jarebice potučene. A ako ih i krivolovci mnogo ponište, ipak se gubitak ne može ni na to prebaciti, kao što nisu mogle biti svuda u jednakoj mjeri poništene ni po grabežljivcima. Ostaje samo predmnijevanje, da su jarebice uslijed prenapučenosti stradale od neke bolesti. Ovo bi mogla biti prirodna pojava, koja se događa i u ostalom prirodnom carstvu, kada se koja vrsta životinja preveć namnoži, pa je pošast razrijeđi. Treba požaliti, da ovo nije nigdje zvanično utvrđeno. Ovakav slučaj može zadesiti svako lovište, pa je potrebno i o tome voditi brigu, te odstrel udesiti po cijelom lovištu u jednakom omjeru.

Resumirajući prednje izlaganje dolazi se do zaključka, da za uspješan rad u jednom hercegovačkom lovištu treba samo odabrati podesan teren i postaviti dobra čuvara. Kamenjarka se leže, kako je već rečeno, u slobodnoj prirodi; niti izabire niti posebno zahtijeva hrane, pa prema tome njen uzgoj nije skopčan s troškovima. Ona i na голу kršu oživljuje prirodu. Privlači ljude i u najteži teren i u najoskudnije krajeve. Ona je u kršu pravi dar božji, koji čovjeku mnogo nosi, a od njega skoro ništa ne zahtijeva. Od nje nema štete ni u polju ni u vinogradu, pa proti uzgoju te najljepše koke ne može nitko naći opravdana razloga ni prigovora.

Vrlo je plodna i daje obilan priplod. Leže 12—16 jaja, a od tih ako uspije samo 50%, eto dobra prirasta. Njezin uzgoj i čuvanje ne zahtijeva posebno ispitanih organa, koji se moraju skupo plaćati. Svaki domaći lovac, koji ima smisla za lov, za uništavanje štetočina i čuvanje lovišta od napadaja nesavjesnih ljudi, te ako zna raditi sa stupicama i gvoždima, može uz dobru uputu i pod nadzorom da ispunjuje povjerenu mu zadaću. Ovakve ljude nije danas teško naći u okolici lovišta, a mnogi bi se rado primio ovakvog posla i uz vrlo malen honorar.

U ovako čuванom lovištu prirodno je, da se pored jarebice gaji i zec, koji također u ovim prilikama nema nikakvih posebnih zahtjeva, koji bi bili s troškom skopčani. I on je na jugu plodniji nego u visinama

i na sjeveru. Koti se 3—4 puta godišnje, pa je i od njega prirast vrlo velik, što cifru prihoda od lovišta može znatno podići.

Danas je kamenjarka kao specijalitet naših krajeva poznata daleko u svijetu, njen lov nosi državi, osim lovne takse i ostalih nameta, velike indirektno prihode. Skopčan je sa velikim sporednim izdacima, koji ostaju u okolini, kao što su podvoz, prenočišta, opskrba, posluga i ostalo sporedno što k ovome lovu spada, a to sve dobro dolazi ovim siromašnim krajevima. Osobito je velik potrošak obuće, oružja i municije, ove naročito, jer se mnogo puca, a malo pogađa.

Iz svega se jasno vidi, da svi opći ekonomski kao i socijalni momenti govore za to, da se ova divljač gaji i lov unapređuje. Siromašnom Hercegovcu na голу kršu vrlo je teška svaka para, koja mu kače bilo s koje strane. Naš narod, bistar i oštrouman, ubrzo će uvidjeti koristi od ovoga lova, te će i sam svoju jarebicu čuvati, samo ga treba u tome pravim smjerom uputiti.

Résumé. Un aperçu ayant pour but l'amélioration des conditions d'élevage des perdrix montagneuses sur les vastes districts carstiques de l'Herzégovine.

SAOPĆENJA

OGRAIČENJE PRODUKCIJE ŠUMARSKIH INŽENJERA.

U Šumarskom listu za mart izneo je g. dr. N. Neidhardt u vrlo dokumentovanom članku sav onaj problem, koji se danas u šumarstvu počinje tretirati kao hiperprodukcija šumarskih inženjera.

Pojava ovoga problema došla je iz mnogo raznih uzroka, koji imaju i opšti i posebni karakter, ali je ipak na svaki način potrebno preduzeti izvesne korake, sa kojima bi se pokušalo da se ovo pitanje na neki najpovoljniji način dovede u sklad sa današnjim prilikama i stanjem, kakvo imamo i kakvo možemo u budućnosti očekivati.

Ograničenje godišnje produkcije šumarskih inženjera, kakvo predlaže g. dr. Neidhardt, izgleda da će biti primljeno i od strane nadležnih faktora, možda u vrlo bliskoj budućnosti. Pod takvom pretpostavkom, mislim da će biti umesno istaći neke činjenice, koje u ovom pitanju imaju izvestan značaj.

Neosporno je poznat fakat, da svaki svršeni srednjoškolač pre početka svojih universitetskih studija ima izvesne svoje razloge, koji ga upućuju da se posveti studiranju izvesnih nauka. Ti su razlozi kod današnje slobodne universitetske nastave obično individualne prirode, a u svojoj suštini vrlo su raznovrsni. Međutim tu ne dolazi uvek u pitanje samo lična veća ili manja naklonost prema struci izabranoj za studiranje. Ima mnogo slučajeva, da se studenti odlučuju na pojedine studije iz mnogih drugih razloga, kao što je na pr. lakoća studiranja, materijalni razlozi, mogućnost uposlenja, lična sujeta na akademske nazive i dr. Premda bi jedna ovakva anketa zbog svoje delikatnosti bila gotovo neizvodiva, moje je lično mišljenje, osnovano na opažanjima, da jedva možda samo 50% od svih studenata studira one nauke, za koje oseća naročitu volju, naklonost i sposobnost.

Ako sa toga gledišta posmatramo naše studente šumarskih fakulteta, moraćemo doći do zanimljivih konstatacija.

Izvestan broj studenata odlučuje se na šumarske studije iz čiste naklonosti prema ovoj zbilja lepoj i interesantnoj struci. Drugi studiraju šumarstvo, jer osećaju izvesnu simpatiju za život i rad u prirodi, daleko od današnjeg meteža i tempa modernog života i borbe za opstanak. Neki odlaze na šumarstvo i iz porodičnih tradicija, iz nasledjene simpatije prema ovoj struci...

Ima s druge strane studenata, koji se na šumarstvo odlučuju iz razloga sasvim druge prirode. Mislim, da nije malen broj onih, koji na šumarstvo dolaze sa drugih fakulteta (obično sa tehničkog). Takvi studenti, bar oni koji prelaze na šumarstvo kao na neku lakšu nauku, izgleda da svojim kvalitetnim sposobnostima ne mogu ulivati mnogo poverenja. Neki studiraju šumarstvo samo zato, jer su ljubitelji planinarskog sporta, lova i sl., a za temeljno i ozbiljno studiranje šumarskih disciplina ne osećaju nikakvu volju ni razlog. Neki se odlučuju na šumarstvo iz čiste radoznalosti, jer, kao što je poznato, šumarski fakultet u Beogradu osnovan je tek posle rata, pa je profesija jednog šumarskog inženjera imala u sebi mnogo draži nečega novoga, retkoga, a i mogućnost brze karijere pružala je lepe perspektive. Ima lep broj i takvih, koji dolaze na šumarske studije iz čisto zdravstvenih razloga. To su mladi ljudi fizički zaostali, često sa nasledjenim narušenim plućima, koji, često misle, da je šumarski poziv kao stvoren za njih. Zamišljaju, da će rad u šumi blagotvorno uticati na njihovo zdravstveno stanje. Ali kada u praksi osele sav napor i nevolje šumarske službe, ubrzo se zadovoljavaju s toplom kancelarijom, a šumu posmatraju kroz lugarske oči. U ovom pogledu bila bi interesantna statistika, koja bi nam nesumnjivo pokazala, koliko je mladih šumarskih inženjera sposobno za vojničku službu. Poznato je međutim, koliko su šumarski inženjeri izloženi terenskim naporima.

Najzad, svi ovi momenti ne moraju biti neki presudan kriterij, jer najzad u praksi dolazi sve to do manjeg ili većeg izravnjanja i modifikacije, ali u slučaju ograničenja produkcije šumarskih inženjera morala bi se obratiti izvesna pažnja i na ovakve momente.

Ing. Jov. Stanimirović

LONDONSKA FIRMA PHARAO, GANE & COMPANY LTD DOBILA JE SAMOPRODAJU ŠIPADOVE ROBE U INOSTRANSTVU.

Londonski časopis »Timber and Plywood« u svome izdanju od 14 aprila 1934 god. No. 1708 str. 881 donosi sledeći oglas:

»Pharao, Gane & Company Ltd. časte se navestiti, da su postali solo-agenti za sledeće teritorije: Ujedinjenu Kranjevinu Veliku Britaniju i Severnu Irsku, Irsku Slobodnu državu, Britske Kolonije i Dominijone, kanalska ostrva, Belgiju, Holandiju Maroko i Perzijski zaliv, za sve drvene proizvode Šumsko-industriskog preduzeća Dobrljin-Drvar A. D. iz Sarajeva Jugoslavija«.

Na sledećoj strani časopis donosi članak ilustrovan fotografijama strugara i stovarišta u Dobrljinu i Drvaru i stovarišta u Šibeniku pod naslovom: »Važan razvitak u jugoslavenskom mekanom drvetu«. Članak nije potpisan, ali je svakako inspirisan iz sredine bliske spomenutoj firmi.

Na početku članka opetuje se u glavnom isto, što je navedeno u gore spomenutom oglasu. Zatim sledi objašnjenje:

»Kako smo obavešteni, nove teritorije su u sadašnjem momentu predmet daljnjih pregovora i očekuje se proširenje gornje liste zemalja.«

Navodi, da Šipad nije nepoznat faktor na britanskoj pijaci mekanog drveta, jer da je i u prošlosti najveći deo Šipadovih proizvoda prodavan na pijacama Sredozemnog Bazena, a izvestan deo njegove robe da je kroz najrazličitije kanale našao put i u Veliku Britaniju.

Dalje se u članku zaključuje, da je Šipad odlučio da poveri taj posao u ruke Pharao, Gane & Comp. Ltd. radi toga, jer se nada da će na taj način proširiti svoju

delatnost na Britanskim pijacama, a i radi želje da usredi, u koliko je to moguće, gros svojih poslova na prekomorskim pijacama u jednoj centralnoj agenciji. S obzirom na snažne mašine, veli se dalje u članku, koje je ova agencija izradila i s obzirom na njezin uticaj, koji daleko doseže, mudrost Šipadovog izbora je očevidna.

Zatim se u članku ukratko govori o postanku i istoriji Šipada i o prelazu njegovu u ruke Jugoslavenske vlade. Ukratko se spominje i prelaz strugare u Ustipraču u ruke Šipada. Zaključuje, da celokupan proizvod Šipadovih strugara sada iznosi približno između 50-60000 standarda mekog drveta, čemu treba dodati izvesnu, ali neodređenu količinu tvrdog drveta, poglavito bukve.

Dalje se u članku navodi: »Kako saznajemo, namera je Jugoslav. nadležnih vlasti da uzmu u svoje ruke još neka strugarska postrojenja; pregovori u toku, čiji je kraj bližu, u izgledu su da se svrše u tome pravcu povoljno.«

Govori ukratko o veličini Šipadovog eksploatacionog područja u Bosni, o dužini vlastite pruge, o stovarištima i skladištima produkata, zatim se spominju kejovi za utovar šipadove robe na morskim obalama u Šibeniku i na Sušaku.

Članak se završava sledećim refleksijama: »S obzirom na prirodu građe kao i na blizinu i domašaj severno-evropskih šuma bosansko je drvo od male važnosti za naše građevine i nameštaj, ali s druge strane njegova dobra veza sa sredozemnim bazenom i tržištima Južne Afrike itd. daje tamo znatno zadovoljenje tamošnjih potreba« Navodi se, da je glavni plasman bosanskog drveta u Engleskoj u vezi sa prodajom i izradom sanduka i sandučnih delova i da je to polje, na kome se Pharao, Gane & Comp. Ltd nada da će popularizovati Šipadove proizvode.

Ing. Vukašin Delić, Dobrljin.

IZ UDRUŽENJA

58. (XIII) Glavna godišnja skupština Jugoslovenskog šumarskog udruženja

održaće se

na **8. septembra** i narednih dana

u **Sarajevu.**

Pozivaju se članovi i ovime, da izvole skupštini u što većem broju prisustvovati.

Uprava.

ZAPISNIK

IV. redovne sjednice Upravnog odbora Jugoslavenskog šumarskog udruženja, koja je održana 15. jula 1934. u Beogradu.

Prisutni: predsjednik ing. Milan Lenarčić; potpredsjednici: ing. Josip Grünwald i Miloš Čirković; tajnik: dr. Nikola Neidhardt; blagajnik: Dragutin Hradil; odbornici: ing. Miklau, ing. Borošić, ing. Babić, ing. Baranac, ing. Savić i ing. Manojlović.

Ispričali su se: ing. Prpić, ing. Jasić, dr. Levaković, dr. Balen i ing. Pahernik.

I. Tajnik čita zapisnik sjednice od 16. IV. 1934. Zapisnik ovjerovljuju: ing. Savić i ing. Baranac.

II. Blagajnik čita blagajnički izvještaj, koji se uzima sa manjim izmjenama na znanje.

III. Na predlog blagajnika zaključuje se sniziti honorare saradnicima Šumarskog lista za originalne članke od 40 na 35 dinara po stranici, dok za ostale članke ostaju honorari kao dosada.

IV. Blagajnik čita predlog budžeta prihoda i rashoda za narednu godinu.

Nakon duže debate, u kojoj su razmotrene pojedine stavke budžeta, te nakon manjih izmjena, zaključuje se predlog budžeta štampati i predložiti skupštini u Sarajevu. U predlogu predviđeni prinosi Kereškenijevoj i Borošićevoj zakladi izvršili bi se u uložnicama Praštedione.

V. Zaključuje se ovogodišnju glavnu skupštinu Udruženja održati na dne 8. IX. i narednih dana u Sarajevu. Prepušta se Podružnici u Sarajevu i Pretsjedništvu Jugoslavenskog šumarskog udruženja da izvrše sve što je potrebno za održanje tog kongresa.

Prihvaća se predlog g. ing. Babića, da se kod svečanog otvorenja skupštine održi predavanje o šumama i šumarstvu u Bosni i Hercegovini uz projekcije.

VI. Tajnik iznosi predlog »Izvještaja o radu« za skupštinu u Sarajevu. Nakon izvjesnih izmjena prima se predlog.

VII. Odbornik ing. Borošić informira prisutne o projektu Uredbe o reorganizaciji struke.

Informacije su primljene sa odobravanjem do znanja.

VIII. Zaključuje se, da se predmet promjene Pravila ne stavi kao zasebna točka na dnevni red naredne skupštine. Jer dosada već tri skupštine nisu za to pitanje imale kvoruma.

IX. Zaključuje se isplatiti 90 dinara za troškove oko prepisivanja projekta uredbe o reorganizaciji Ministarstva šuma, koji projekat je prema izmjenama dao razmnožiti g. Baranac.

X. Ing. Baranac predlaže, da se u predmetu sistematizacije mjesta u držav. šumarstvu uputi pretstavka Ministru predsjedniku i Ministru šuma sa traženjem, da se broj mjesta poveća. Prima se.

XI. Odobrava se 500 dinara za uređenje knjižnice Jugoslavenskog šumarskog udruženja.

XII. Čitaju se slijedeći odgovori Ministarstva šuma:

1) **Jugoslavenskom šumarskom udruženju, Zagreb.** Na molbu toga udruženja br. 186 od 24 aprila 1934 god. da se priznate ratne godine uzmu u obzir kod odmeravanja godišnjeg odmora, izveštava se sledeće:

U odlukama Državnog saveta od 1929—1932 god. stoji na str. 188 pod br. 151 § 86 st. 1. Vreme provedeno u ratu ne računa se u rokove za godišnji odmor.

Po tužbi N. N. protivu rešenja Ministra pravde, zbog toga što je istim odbijen od traženja da mu se godišnji odmor prizna u trajanju od 40 dana, Državni savet je našao, da je tužba neumesna sa ovih razloga.

Po § 86 st. 1 zakona o činovnicima od 31 marta 1931 god. državni činovnik ima 40 dana odmora kada ima preko 25 godina efektivne državne službe. Tužilac do donošenja osporenog rešenja nije imao 25 godina efektivne državne službe, pošto mu se vreme provedeno u ratu po novom zakonu o činovnicima računa beneficirano te s obzirom na § 248 zakona o činovnicima od 31 marta 1931 godine, nema pravo da mu se vreme provedeno u ratu računa u rok iz § 86 st. 1 istog zakona, pa mu se osporenim rešenjem nije ni moglo priznati pravo na godišnji odmor u trajanju 40 dana protivno navedenim zakonskim propisima.

Zbog toga je Državni savet na osnovu čl. 17 i 34 zakona o Državnom savetu i upravnim sudovima svojom presudom odbacio tužbu.

Prednje se dostavlja s tim, da raspis ovog odeljenja br. 14813/33 ostaje i dalje na snazi. — Odeljenje za Šumarstvo. Načelnik, Milorad Jovanović, v. r.

Odgovor se uzima na znanje.

2) »Jugoslavenskom šumarskom udruženju, Zagreb. Na Vašu predstavku od 24 aprila 1934 br. 187 odeljenju za šumarstvo je čast odgovoriti.

Da uredba o paušaliranju putnih troškova šumarskih službenika br. 14850 od 8 jula 1933 — tako potrebna šumarskoj struci — predstavlja jednu tekovinu, koju na svaki način treba očuvati, jer zadovoljava ne samo većinu osoblja na terenu nego i interese šumarske službe. Nije potrebno naročito dokazivati.

Prilikom određivanja vremena, koje ima provesti na terenu uživaoc paušala (čl. 7) uzeto je u obzir vreme, koje je potrebno provesti na terenu kod svake šumske uprave, bez obzira na prirodu i razvijenost njenog poslovanja. U slučaju da je kod jedne šumske uprave poslovanje razvijenije, te potreba za putovanjem veća, uživaoci paušala mogu se koristiti čl. 6 uredbе, koji u takvim slučajevima dozvoljava uživaocima paušala podnošenje putnih računa.

Pitanje visine putnih paušala predstavlja jedno potpuno odvojeno pitanje. Tačno je da bi naknada putem putnih računa bila veća, ali se mora računati i sa time da priroda šumarske službe zahteva jedan pogodniji način naknađivanja faktično učinjenih troškova prilikom službenih putovanja — te je izabran ovaj način — putem paušaliranja. Ovim su načinom izbegnute mnoge formalnosti potrebne prilikom podnošenja putnih računa a koje su u mnogo slučajeva direktno smetale šumarskoj službi.

Ministarstvo i samo uvida da bi paušali trebali biti nešto već, ali sa obzirom na današnju finansijsku situaciju naše zemlje, o povećanju putnih paušala, odnosno o izmeni i dopuni uredbе o paušaliranju, ne može biti ni govora. Beograd 9. VI. 1934 br. 13818, Odeljenje za šumarstvo, Načelnik: Milorad Jovanović v. r.

Odgovor se uzima na znanje s time, da Udruženje uvida teško ekonomsko stanje. Paušali se ne dobivaju niti potpuno po uredbi, pa se zaključuje zamoliti, da se bar uredba provodi u punoj mjeri, ako se paušali ne mogu povišiti.

3) »Jugoslavenskom šumarskom udruženju, Zagreb. Na predstavku udruženja br. 116 od 10 februara 1934 g. Gospodin Ministar šuma i rudnika uputio je pod br. 3587 od 27 aprila t. g. sledeće pismo Gospodinu Ministru inostranih dela:

»Jugoslovensko šumarsko udruženje u Zagrebu, svojim aktom br. 116 od 10 februara 1934 godine, obavestilo me je, da je Čehoslovačko šumarsko društvo povelu sa svoje strane akciju da u privrednom Savetu Male Antante budu zastupljeni i prestavnici šumarske struke.

Kako je šumarstvo obzirom na spoljnu trgovinu važna privredna grana u našoj državi, to bi istom, radi pravilnog razvitka, trebalo posvetiti naročitu pažnju i to na taj način, što bi se prilikom međunarodnih pregovora, kod kojih u obzir dolaze problemi ekonomske naravi, omogućilo sudelovanje i stručnjacima jugoslovenskog šumarstva.

Kako je Jugoslovensko šumarsko udruženje u Zagrebu, zasebno uputilo u ovom smislu svoju predstavku i Ministarstvu inostranih poslova, to mi je obzirom na izloženo čast zamoliti Vas gospodine Ministre i s moje strane, da izvolite uzeti u obzir ovu predstavku i omogućiti sudelovanje u privrednom savetu Male Antante i jugoslovenskim šumarskim stručnjacima, koji će svojim stručnim razlaganjima znati dostojno reprezentovati ovu, tako važnu granu u našoj privredi.

O čemu se udruženje izveštava.

Beograd 1. V. 1934 br. 3587, Odeljenje za Šumarstvo. Načelnik: Milorad Jovanović v. r.«

Odgovor se uzima na nzanje.

4) »**Jugoslovenskom šumarskom udruženju, Zagreb.** Na predstavke Udruženja pod br. 528 od 26 juna 1933 g. i br. 778 od 6 novembra 1933 g. a po predmetu apsolutna bivše šumarske škole u Sarajevu, kojima je tražilo, da se Ministarstvo zauzme, da se nepravda, koja je učinjena Uredbom Ministarstva prosvete o rangju stručnih škola, absolventima šumarske škole u Sarajevu, ponovo iznese pred Glavni prosvetni savet i isti ispravi, odeljenje za šumarstvo izveštava Jugoslovensko šumarsko udruženje o sledećem radu po ovome:

Po Uredbi o rangju stručnih škola prema srednjoj školi i fakultetima, koju je propisao Ministar prosvete pod br. 13767 od 1 maja 1933 god. dvogodišnja šumarska škola u Sarajevu uvrštena je bila u čl. 1 t. 21, prema kojoj ova odgovara spremi od od dva razreda srednje škole.

G. Ministar šuma i rudnika na osnovu predstavke Jugoslovenskog šumarskog udruženja obratio se pismom pod br. 17298 od 7 IX 1933 g. gospodinu Ministru prosvete s motivacijom, da dvogodišnja šumarska škola u Sarajevu, za čiju se predsmu traži sprema od 4 razreda srednje škole nije po rangju pravilno raspoređena, te je molio da ovu školu uvrsti u odgovarajući joj rang.

Na ovo pismo Ministarstvo prosvete pod P. br. 34079 od 23. septembra 1933 izvestilo je Ministarstvo šuma i rudnika, da je Glavni prosvetni savet na svom 1963 redovnom sastanku od 11 jula 1933 god. dao mišljenje da svršena dvogodišnja šumarska škola u Sarajevu odgovara spremi svršene niže stručne škole i daje absolventima kvalifikacije za činovnike sa spremom nepotpune srednje škole po § 45 tač. 1 zakona o činovnicima iz 1931 g. te da se Uredba o rangju stručnih škola prema srednjim školama i fakultetima može po ovom mišljenju Glavnog prosvetnog saveta dopuniti samo novom Uredbom koja će se propisati.

Po traženju udruženja t. 3 u aktu br. 778/1933 g. da se u finansijskom zakonu za 1934/35 g. predvidi, da absolventi sarajevske škole mogu napredovati do VI grupe zaključno, personalni otek bio je spremio amandman u tome smislu za finansijski zakon za 1934/35 god. ali isti na nadležnom mestu nije usvojen.

Da bi se celo ovo pitanje o rangju dvogodišnje šumarske škole u Sarajevu definitivno raspravilo i da bi se mogla doneti što pravilnija odluka po molbi apsolutenata šumarske škole u Sarajevu i podnetim predstavkama Jugoslovenskog šumarskog udruženja odeljenje za šumarstvo, predalo je ovo pitanje napokon i Stalnoj komisiji pri odeljenju za šumarstvo, 8 maja 1934 da na sednici isto svestrano prouči i proceni i donese svoje mišljenje i predlog.

Stalna komisija po ovome dala je sledeće mišljenje i predlog:

Gospodinu načelniku odeljenja za šumarstvo.

Na osnovu prednjeg naređenja na dan 18 maja 1934 g. stalna komisija pri odeljenju za šumarstvo svestrano je pretresla ovaj predmet pa je mišljenja: »da se absolventima bivše šumarske škole u Sarajevu ne može priznati rang, koji odgovara spremi potpune srednje škole, kao što je Glavni prosvetni savet, na svome 1963 redovnom sastanku od 11 jula 1933 g. dao mišljenje koje glasi: da svršena dvogodišnja šumarska škola u Sarajevu odgovara spremi svršene niže stručne škole i daje

apsolventima kvalifikacije za činovnike sa spremom nepotpune srednje škole po § 45 tač. 1 zakona o činovnicima iz 1931 god.

Prema napred pomenutom mišljenju Glavnog prosvetnog saveta komisija predlaže, da se bivša šumarska škola u Sarajevu na osnovu člana 7 uredbe o rangju stručnih škola prema srednjoj školi i fakultetima br. 13767 od 1 maja 1933 uvrsti u škole iz čl. 2 te uredbe.

Prema svemu napred navedenom i prednjem mišljenju stalne komisije pri odelenju za šumarstvo, odeljenje za šumarstvo nije moglo podneti nikakav obrazložen predlog Gospodinu Ministru šuma i rudnika, da se obrati Ministarstvu prosvete sa traženjem, da se predmet ponova iznese pred Glavni prosvetni savet, pošto je isti već doneo po ovome pitanju svoje pravilno rešenje.

O čemu se Jugoslovensko šumarsko udruženje ovim izveštava radi znanja i saostjenja apsolventima bivše šumarske škole u Sarajevu, koji su se svojim pretstavkama i molbama obratili udruženju. Odeljenje za šumarstvo, Načelnik: Milorad Jovanović v. r.

Odgovor se uzima na znanje.

XIII. Tajnik referiše o godišnjim izveštajima Sarajevske i Banjalučke podružnice. Čita predloge budžeta tih podružnica, koji se uzimaju na znanje.

XIV. Tajnik referira o rezoluciji u predmetu unutrašnje kolonizacije, koju podnosi Sarajevska podružnica sa svog glavnog zbora 11 juna.

Uzima se na znanje.

XV. Primaju se novi članovi. Redoviti: ing. Karba Mirko, šum. inženjer Maribor; ing. Janković Mirko, v. d. šefa šumske uprave Nova Rača; ing. Gorupić Petar, čin. pripravnik Olovo; ing. Vjatkin Igor, čin. pripravnik Zagreb.

Članovi pomagači primaju se: Dragorad Milić stud. šumarstva Zemun; Volk Drago stud. šumarstva Maribor; Fabijan Ferdinand stud. šumarstva Zagreb.

Istupili iz članstva: Ivo Čater, Celje; Lederer Maks, gozdar Ravna Gora; Mihajlo Marković šum. savjetnik Pančevo; Perović Vukašin tehn. pom. Banjaluka; Matonički Stjepan, kr. potšumar I klase Zagreb; Sokolić Ante, šumar Zagreb; Glaser Viktor, Ruše.

Zaključuje se pozvati gg. Markovića i Čatera da povuku ostavku na članstvo.

XV. Tajnik čita molbu Ministarstva šuma za besplatan ustup nekih Šumarskih listova, koji manjkaju biblioteci Ministarstva. Zaključuje se izaći toj molbi što je više moguće ususret.

PRVA REDOVNA GLAVNA SKUPŠTINA SARAJEVSKE PODRUŽNICE JŠU.

Prva redovna glavna skupština Sarajevske podružnice JŠU. održana je u Sarajevu dana 10. i 11. juna 1934. godine.

Prisustvo tako rekuć cijelokupnog članstva podružnice — skupštini je prisustvovalo oko 100 redovnih članova podružnice — dokazalo je jasno i bjelodano od kolike je važnosti i potrebe bilo osnivanje Sarajevske podružnice JŠU.

Prisustvo Gospodina Ministra šuma i rudnika i ostalih prestavnika civilnih i vojnih vlasti, kao i prestavnika raznih društava i ustanova, kao i prisustvo redovnih članova u tolikom broju, jasan nam je dokaz, da je Sarajevska podružnica već u prvoj godini svoga rada i djelovanja postigla zavidan uspjeh, da je svoj rad i svoje djelovanje postavila na zdrave i solidne temelje, da je stekla renome i glas, koji joj po njenoj važnosti i po broju članova sa pravom pripada.

Skupštini su bilo lično bilo kao delegati prisustvovala slijedeća gospoda: Ministar Šuma i Rudnika g. Dr. Milan Ulmanski, pomoćnik bana g. Dr. Hadžimerović Ibrahim, zastupnik Komandanta Armije g. general Tomić i g. generalštabni pukovnik Marković sa pratnjom, ispred grada Sarajeva gradonačelnik g.

Asimbeg Mutevelić i podnačelnik gospodin Dr. Jeftanović Dušan, zastupnik načelnika odeljenja za šumarstvo g. Jovan Gačić, šef kabineta gosp. ministra Ing. Borošić Josip, predstavnik beogradske podružnice JŠU. g. Ing. Sarnavka Roman predsjednik iste, predstavnik banjalučke podružnice JŠU. g. Ing. Nedimović Svetozar potpredsjednik iste, predstavnici »Šipada« gg. Ing. Markić Mihovil i Ing. Kos Velimir, predstavnik Udruženja Jug. rudarskih i topioničkih namještenika g. Ing. Milošević Simo v. d. direktora, predstavnik Trgovačke industrijske komore g. Dr. Despić Aco, predstavnik Udruženja industrijalaca i trgovaca drvetom g. Todorović Vaso, predstavnik Udruženja malopilanara g. Čorović Danilo, predstavnik Saveznog lovačkog društva g. Ing. Schürer Ivan, predstavnik Jugoslavenskog športskog ribarskog kluba g. Momčilović i predstavnik Novinarskog Udruženja g. Perojević.

Predsjednik Ing. g. Babić Bogdan nakon pozdrava upućenog Nj. V. Kralju, našem Visokom Pokrovitelju, pozdravlja sve prisutne. U prvom redu i sa naročitom iskrenošću pozdravlja Gospodina Ministra Šuma i Rudnika i naglašava, da će šumari sa teritorija Drinske banovine i sarajevske Direkcije šuma učiniti sve, da ga u njegovom teškom radu oko unapređenja i podizanja šumarstva i šumske privrede potpomognu. Sarajevska podružnica Jugoslavenskog šumarskog udruženja smatra za osobitu čast, što je za Ministra Šuma i Rudnika došao naš redovan član.

U daljem govoru pozdravlja svakog napose od prisutnih predstavnika civilnih i vojnih vlasti, kao i raznih društava i ustanova.

Pozdravlja sve kolege u ime svoje kao i u ime Glavne Uprave J. Š. U. i zahvaljuje im, da su u tako velikom broju došli na skupštinu i želi, da naš rad da vidne rezultate.

Pošto su za sekretare skupštine izabrani: Ing. g. Begović Branislav i Ing. g. Stanimirović Jovan, a za overovljače zapisnika: Ing. g. Babić Marko i g. Vasić Vaso, obratio se je gospodin ministar šuma i rudnika skupštini srdačnim i ubedljivim govorom u kome je naglasio, da je veseo što mu se pružila prilika, da raspravi i pretrese teška i aktuelna pitanja šumarstva sa tako lijepim brojem šumara. Želi, da sve ono što si je postavio za program privrede i u djelo. Da to postigne potrebna mu je puna saradnja svih nas, počev od prvog njegovog pomoćnika u Ministarstvu do posljednjeg lugara na terenu. Želi čuti iskrena i otvorena mišljenja sviju pozvanih šumara da bi onda na osnovu tih mišljenja mogao stvoriti odluku i donijeti konačna riješenja.

Naročito je gospodin ministar naglasio i podvukao, da je Jugoslavensko Šumarsko Udruženje onaj forum, koji je prvi pozvan, da svojim inicijativnim i planskim organizatornim radom daje direktive procvatu i preporodu Jugoslavenskog šumarstva. U svome konciznom govoru je nadalje naglasio, da njegove odluke neće biti aritmetička sredina zbroja raznih stručnih mišljenja, već konačna rezultanta svih inicijativnih komponenata.

Skupština je toplo i oduševljeno pozdravila g. ministra koji napušta skupštinu sa ostalim gostima izjavivši, da će sutradan prisustvovati raspravljanju teškog i aktuelnog problema kolonizacije.

Nastavljajući dalji rad, skupština je primila izvještaj Upravnog i Nadzornog odbora i podijelila razrešnicu starom odboru. Isto je tako skupština primila predloge budžeta za 1934. god. i 1935. god.

Zaključeno je na predlog Upravnog odbora, da se prigodom ovogodišnjeg kongresa JŠU, koji će se održati u Sarajevu, izda jedan broj ili dvobroj Šumarskog lista sa člancima, koji će obrađivati aktuelne teme i probleme šumarstva i šumske privrede na teritoriji Drinske banovine i Sarajevske Direkcije šuma.

Po predstavi nezaposlenih kolega, koju je u ime drugova podnio Ing. gosp. Milanović Branko, skupština je primila na znanje poduzete korake od strane

Upravnog odbora Podružnice. Isto tako skupština je odobravanjem pozdravila i izvještaj Ing. g. Borošića Josipa šefa Kabineta g. Ministra, koji je ukratko izvestio, šta je sve pozitivno g. Ministar po tom pitanju poduzeo.

Da bi se naredni cijeli dan mogao upotrebiti na raspravljanje pitanja kolonizacije, pristupilo se je i izboru Upravnog i Nadzornog odbora podružnice. Na predlog kandidacionog odbora izabran je aklamacijom slijedeći Upravni i Nadzorni odbor podružnice: predsjednik Ing. Babić Bogdan v. d. direktora; potpredsjednik Ing. Radimir Dragutin, viši šum. savjetnik; tajnik Ing. Mihaliček Nikola, viši šumar. pristav; blagajnik Balvanović Ivan, rač. inspektor. Odbornici: prof. Veseli Dragutin, viši šum. savjetnik; Ing. Levi Mark, savjetnik Direkcije šuma; Knežević Milan, tehn. inspektor; Ing. Šerbetić Adolf, šum. savjetnik Busovača; Ing. Ing. Mikša Stjepan, šum. šavjetnik Ilidža; Ing. Ivić Martin, šum. pristav Srebrenica; Osmanagić Halil, podšumar Travnik; Šupić Jovan, podšumar, Visoko. Zamjenici odbora: Ing. Bulut Dane, šum. savjetnik Zavidovići; Ing. Miljević Kuzman, šum. savjetnik, Olovo; Ing. Čivša Dušan, viši šum. pristav, Srednje. Nadzorni odbor: Ing. Premužić Andrija, šef. Šumar. odsjeka Sarajevo; Ing. Prpić Petar, direktor Čačak; Dragaš Stevo, šef računovodstva; zamjenik Ing. Zečević Vladimir, šum. savjetnik Sjetlina.

S tim je završen rad prvoga dana. U večer su se sastali svi učesnici skupštine na zajedničkoj drugarskoj večeri, gdje su se uz više lijepih zdravica i u drugarskom raspoloženju kolege i drugovi bliže upoznali i prijateljili.

Sutradan posle iscrpnog i dokumentovanog predavanja g. Ing. Babić Bogdana — »Šume i poljoprivreda«, — razvila se je živa diskusija po važnom i aktuelnom pitanju kolonizacije.

Nažalost, g. Ministar Dr. Milan Ulmanski i ako je naročito došao na našu skupštinu, i ako je i sam pokrenuo i istakao ovo pitanje i za isto se mnogo interesovao, nije mogao prisustvovati radu skupštine, jer je nenadano obolio. Izjavio je svoje žaljenje što ne može prisustvovati skupštini i želju, da ga o svemu detaljno izvijestimo. Radu skupštine u ime g. Ministra stalno su prisustvovali šef eksploatacionog odsjeka u Ministarstvu Ing. g. Roman Sarnavka i šef Kabineta Ing. g. Borošić Josip.

Iza predavanja je po pitanju kolonizacije prvi govorio Ing. g. Roman Sarnavka i skrenuo pažnju na važnost i teškoću ovoga pitanja i zamolio je svu gospodu, da iznesu svoja mišljenja, kako bi se na osnovu toga moglo donijeti najpravičnije rješenje.

U debati su učestvovala slijedeća gospoda: Ing. Obradović Ljubomir, Ing. Miljević Kuzman, Ing. Čivša Dušan, Ing. Mikša Stjepan, Milinković Drago, Ing. Šerbetić Adolf, Ing. Radišević Milan, Ing. Nedimović Dušan, Ing. Marković Radovan, Ing. Mihaliček Nikola, Ing. Babić Bogdan, Ing. Levicki Leonid, Bojić Savo. 14/36

Nakon iscrpne debate skupština je ovlastila Upravni odbor proširen sa gg. Ing. Premužić Andrijom i Dr. Čvorišćec Ivanom, da u smislu iznetih mišljenja podnese predlog G. Ministru Šuma i Rudnika za rješenje ovoga pitanja, što je Upravni odbor i učinio, podnesavši slijedeću predstavku g. Ministru Šuma i Rudnika i g. Banu Drinske Banovine:

Glavna skupština sarajevske podružnice Jugoslaven-skog Šumarskog Udruženja, koja je održana dana 10. i 11. juna ove godine u Sarajevu, saslušavši opširan referat o unutarnjoj kolonizaciji, i nakon svestrane diskusije po tom pitanju zaključila je, da se podnese gospodinu ministru šuma i rudnika slijedeća:

REZOLUCIJA

Da se zamoli Gospodin Ministar Šuma i Rudnika:

1. Da poradi da se najhitnije donese Zakon o izdvajanju opštinskih šuma i ispaša, u kojem će biti također regulisano i pitanje izdvajanja državnog zemljišta za snabdevanje okolnih zemljom oskudnih zemljoradnika.

2. Da se istovremeno izradi Pravilnik o snabdevanju oskudnih zemljoradnika državnom zemljom, u kojem će biti regulisano pitanje kako objekata izdvajanja tako i subjekata, kojima će se zemljišta individualno dijeliti i pod kojim uslovima, da bi se po tom Pravilniku moglo raditi čim stupi Zakon pod 1. na snagu.

3. Da naredi, da se do donošenja Zakona i Pravilnika pod 1. i 2. podijeljuje i daje u zakup državno šumsko zemljište po odredbama § 55/7 Finansijskog zakona za 1934/35. god. o državnom trošku, i da u tu svrhu izdejstvuje u sporazumu sa Ministrom Finansija potreban kredit za postavljenje šumarskog osoblja u svrhu izvođenja ovih radova i u svrhu podmirenja potrebnih materijalnih troškova kao: za putne troškove šumarskog osoblja i dodeljenih mu pomoćnih sila (geometara, crtača i t. d.) za reviziju šumskih karata, nabavku instrumenata i kancelarijskog materijala, za uspostavu evidencije do sada podijeljenoga zemljišta (zakupa), te za iznalaženje i uspostavu evidencije uzurpacija, itd. itd.

4. Da izradi i Ministarskom Savetu na temelju § 63 Finansijskog Zakona za 1934/35. predloži na odobrenje Uredbu, po kojoj će se u svako doba moći u administrativnom postupku amovirati oni uzurpanti koji su zaposjeli državno zemljište, koje se iz šumsko gospodarstvenih razloga kao i iz opštih interesa nemože da podijeljuje bez obzira kako se dugo nalaze u posjedu tih uzurpacija, kao i oni uzurpanti, koji nijesu uopće agrarni interesenti.«

Kolege iz susjednih srezova Zetske i Primorske banovine ponovno su pokrenuli pitanje, da i oni mogu biti članovi Sarajevske podružnice. Skupština je usvojila njihov predlog i zaključila ponovo ga iznijeti na ovogodišnju Glavnu skupštinu Udruženja.

Za sarajevsku podružnicu Jugoslavenskog šumarskog udruženja.

Tajnik:

Ing. N. Mihaliček v. r.

Pretsjednik:

Ing. B. Babić v. r.

UPLATA ČLANARINE U MJESECU JUNU GODINE 1934.

Redovitih članova: Agić Oskar Vinkovce, Din 100.— za god. 1934; Berleković Stjepan, Pleternica Din 100.— za god. 1934; Bergan Rudolf, Delnice Din 100.— za god. 1934; Becker Martin, Apatin Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Dožudić Konstantin, Belišće Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Herman Josip Virovitica Din 200.— za god. 1932 i 1933; Jozić Josip, Nova Gradiška Din 100.— za god. 1934; Milić Gajo, Krapina Din 200.— za god. 1932 i 1933; Rukavina Branko, Pakrac Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Slović Zvonimir, Nova-Gradiška Din 100.— za god. 1934; Šverko Ivan, Sušak Din 200.— za god. 1933 i 1934; Tocauer Adolf, Lekenik Din 100.— za god. 1934; Trötzer Dragutin, Zagreb Din 200.— za god. 1932 i 1933; Ulehla Ernošt, Lekenik Din 100.— za god. 1934; Uroić Josip, Ivanjska Din 100.— za god. 1933;

Redovitih članova sa područja podružnice Ljubljana: Balanajev Leonid, Kranjska-Gora Din 50.— za I. polg. 1934; Čater Ivo, Celje Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Drasal Viljem, Rogatec Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Glaser Viktor, Ruše Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Hollman Josip Rogatec, Din 300.— za god. 1932, 1933 i 1934; Lederer Maks, Ravne Din 100.— za god. 1933; Minoritski Konvent Ptuj Din 100.— za god. 1933; Rus Ivan, Loški Potok Din 200.— za god. 1932 i 1933.

Redovitih članova sa područja beogradske podružnice: Simonović Živan, Beograd Din 100.— za god. 1934.

Redovitih članova sa područja podružnice Skoplje: Nešković Miloš, Skoplje Din 300.— za II. polg. 1932, 1933, 1934 i I. polg. 1935; Šimić Petar, Kavadar Din 100.— za god. 1935.

Redovitih članova sa područja podružnice Sarajevo: Balonek Franjo, Sarajevo Din 225.— za II polg. 1931 Din 50.— za god. 1932 Din 100.— za god. 1933 Din 75.—; Djulepa Mustafa, Vareš Din 100.— za god. 1932; Doder Risto, Pale Din 225.— za god. 1932, 1933 i I/4 1934, Kvaternik Ante, Konjic Din 100.— za god. 1934; Lozinski Viktor, Ražanj Din 100.— za god. 1932; Milinković Drago, Sarajevo Din 100.— za god. 1934; Pašalić Julije, Čačak Din 100.— za I. polg. 1934 i god. 1933; Vuković Veljko, Sarajevo Din 50.— za II polg. 1934; Zečević Vladimir, Sjetlina Din 100.— za god. 1934

Redovitih članova za područja podružnice Banja-Luka: Obradović Borislav, Kotor-Vareš Din 120.— za god. 1933 i upis; Šejbal Antun, Potoci-Oštrelj Din 50.— za I. polg. 1934.

Uplata članarine članova pomagača: Gorupić Pero, Olovo Din 50.— za god. 1933; Filipović Živan, Zemun Din 25: za II polg. 1934; Čubelić Slavko Tuzla Din 50.— za god. 1932; Ruff Stevo, Zagreb Din 25.— za II. polg. 1934; Benić Roko, Zagreb Din 50.— za god. 1934; Špiranec Mirko, Potoci Din 25.— za II. polg. 1934; Durman Savo, Zagreb, Din 100.— za god. 1933 i 1934.

Uplata na pretplatu za »Šumarski List«. Gradska šumska uprava Varaždin, Din 99.50 za god. 1934; Uprava graščine Boštanj, Din 100.— za god. 1934; Šumski ured vlastelinstva Vukovar, Din 100.— za god. 1934; Knjigarna tiskovne zadruge Maribor Din 100.— za god. 1934; Trgovinska industrijska komora Sarajevo Din 100.— za god. 1934; Inspektorat za pošumljavanje Senj, Din 200.— za god. 1933 i 1934; Kr. banska uprava Banjaluka Din 100.— za god. 1933; Šumska uprava Bled, Din 100.— za god. 1934.

DAR KEREŠKENIJEVOJ PRIPOMOĆNOJ ZAKLADI.

Umjesto vjenca na odar pokojnom Kr. Šumar Savjetniku Dušanu Weineru darovali su Kereškenijevoj pripomoćnoj zakladi niže imenovana gospoda slijedeće iznose:

Po 30.— Din Ing Rudolf Kolibaš;

Po 20.— Din Đuro Dražić, Vilim Dojković, Josip Hekner, Dr. Antun Levaković, Ing. Antun Jovanovac, Stjepan Šimić.

Po 10.— Din: Adolf Dumendžić, Milan Drnić, Oskar Dremil, Ing. Josip Grünwald, Dragutin Hradil, Ivan Jerbić, Ing. Jovan Metlaš, Hinko Nagler, Dr Nikola Neidhardt, Viktor Pejičić, Josip Rukavina, Res-Koritić, Dane Staničić, Ing. Josip Sušić.

Na plemenitom daru lijepa zahvala.

Uprava JŠU.

ISPRAVAK

U Pravilniku o polaganju državnog ispita za činovničke pripravnike sa fakultet-skom spremom, koji je štampan u januarskom broju Šumarskog Lista od ove godine, potkrala se pogriješka na strani 16, član 6, alineja 3, t. j. umjesto: »do kraja juna« treba da stoji: »do kraja jula«. Tajništvo J. Š. U.

KNJIŽEVNOST

T. DIMITROV: MOLIKA, PINUS PEUCE GRISEB. Šumska monografija. S bugarskog preveo Ing. Orestije Krstić, Skoplje 1933.

Prijevod ove monografije posvećen je Slovenskoj šumarskoj zajednici, a namijenjen je kao prilog zbližavanju bugarskih i jugoslavenskih šumara. U važnim privrednim pitanjima interesovanih naroda potrebna je što tješnija njihova saradnja. Imajući to u vidu Balkanska privredna biblioteka u Skoplju postavila je za cilj da štampa sve publikacije o upoznavanju i proučavanju raznih pitanja, koja imaju upliva na privredni život Balkanskog poluostrva. Kao prvu ediciju ove vrste izdala je ona spomenuti prijevod bugarske monografije o moliki, koju je napisao 1922. g. T. Dimitrov, profesor sofijskog Poljoprivredno-šumarskog fakulteta. Ovaj značajni korak zaslužuje svakako punu pažnju i pohvalu.

Prevodilac u svom predgovoru ističe, da je ova monografija prvo sredeno djelo o ovom specijalnom balkanskom boru. Ona je najopsežnije stručno djelo s podacima o uspijevanju molike u Bugarskoj. Pomenuta monografija moći će zgodno da posluži kao temelj zajedničkog rada bugarskih i jugoslavenskih šumara, odnosno kao početak stvaranja jedne opće stručne književnosti na području balkanskog šumarstva. Molika je zajednička vrsta, koja raste na bugarskim i jugoslavenskim planinama. Ona je od važnosti kako za jugoslavensko tako i za bugarsko šumarstvo, jer se prostire u visokim planinskim regijama, dakle u vrlo teškim i nepodesnim okolnostima. Osim toga za pošumljivanje golijeti i melioracije pašnjaka u podalpskoj, a i u alpskoj zoni, bilo da se hoće odgojiti šuma u potpunom ili u rjeđem sklopu (radi zaštite pašnjaka od suše i vjetrova) ne postoji — kaže prevodilac — pogodnija vrsta za naše planine nego što je molika. Ona je najotporniji visoki četinjač u našoj šumskoj flori.

Kod nas molika danas pridolazi na planini Bjelasici (južno od Bijelog Polja), našem dijelu Prokletija, zapadnom dijelu Šar-planine, zatim na Korabu i Peristeru, te sjevernim ograncima planinskog vijenca Nidže (vidi: Košanin »Četinari Južne Srbije«, Skoplje 1925). Tu ona odabire uglavnom škriljce i silikatna tla.

T. Dimitrov u predgovoru svojoj monografiji ističe, da molika s munikom i krivuljem čini grupu četinjara, koji zauzimaju najograničenije prostore u bugarskim šumama. Molika se nalazi ondje u sastavu smrekovih šuma, zatim u mješovitim šumama običnog bora i jele na Rilsko-Rodopsko-planinskom masivu i Pirinu. Munika dolazi samo na Pirinu, a krivulj sačinjava čiste džbunaste formacije u sva ta tri masiva.

Predmet ove monografije jest određivanje botaničkih i šumskih osobina molike, balkanskog borovca. Molika je od važnosti kao element, koji ulazi u sastav bugarskih četinjačkih šuma u visokom planinskom pojasu, i to kao čisto domaća i samorasna vrsta. Ona je drvo prve veličine i daje građevni i tehnički materijal bolje kvalitete nego ostali ondješnji četinjači.

Monografija je razrađena tako da su u njoj najprije opisane opće odlike molike, zatim njen rast i habitus prema kraju pridolaska, sistem korijenja i način ukorjenjivanja, iglice, pupovi i krošnja, kora, plod, sjeme i klijanje, zahtjevi na svjetlo, geografsko i visinsko rasprostranjenje, te rasprostranjenje po ekspozicijama, odnos prema podlozi i klimi, odlike molikina drva i njegova upotreba, te otpornost prema povredama.

Iz monografije vidimo, da je molika u bugarskim planinama drvo prve veličine, te da doseže visinu do 30 m, a promjer 30—35 cm. Po visini ona je malo niža od smreke, jele i bora. Prema zapadno-evropskim botaničkim udžbenicima dobiva se u glavnom dojam, da je molika drvo tek druge ili treće veličine. Naravno da se u višim, izloženim predjelima smanjuje njezina visina. Habitus molike ljepši je od habitusa ostalih ondješnjih četinjara.

Molika se odlikuje osobito dobro razvijenim i razgranatim korijenjem. U mladosti, do otprilike 15 god., razvija ona u glavnom dugi vretenasti korijen. Nakon toga razgranava se sve to više postrano korijenje. Zbog toga je molika otpornija prema vjetru od svih drugih četinjara.

Kora molike u mladosti je dugo vremena glatka, kako na granama tako i na deblu. Ona je sivo-kavenaste boje. Tek oko 40—50 godine postaje hrapava. Kora je starih stabala zatvoreno sive boje i ispuca na četvrtaste, dosta pravilno poredane ljuske. Usput pripominjem, da prema Dr. Đorđeviću (*«Anatomska grada drveta»*, Beograd 1931.) kora molike potsjeća po boji na jelovu koru, zbog čega narod oko Morihovskih planina, ispod Kajmakčalana, zove moliku »elov bor«.

Molika počinje radati u sklopu otprilike u 40. godini, a u slobodnom položaju već od 25. godine. Prema navodima u monografiji obilniji urod ponavlja se svake druge ili treće godine. Fruktifikacija molike kod nas je obilata, prema navodima prof. Košanina (*«Četinjari Južne Srbije»*) svake godine, i to već kod vrlo mladih stabala. Sjeme dozrijeva u jeseni (septembru ili oktobru) druge godine. U monografiji su navedeni podaci o težini, valjanosti, veličini i boji sjemenâ u odnosu spram sjemenâ drugih borova; zatim podaci o sjetvi sjemenâ, stratificiranju, obliku i rastenju klica odnosno mladih biljčica, potrebnoj količini sjemenâ za sjetvu i dubini sjetve. Navedeno je, da prema ispitivanju F. Voželia treba za pošumljavanje jednoga hektara (punom sjetvom) 12 kg sjemenâ, a za sijanje u prugama 8 kg. Posijanu površinu treba pokriti travom radi zaštite biljčica od mraza. Kod pošumljavanja sadnjom upotrebljavaju se tro- ili četverogodišnje sadnice. Ističe se, da su biljke odgojene u šumskim rasadnicima otporne prema mrazu i suši, prema insektima i parasitarnim bolestima.

S obzirom na zahtjeve svijetla stoji molika između borovca i limbe. Ona spada u drveće, koje voli poluzasjenu. Na mjestima sa hladnijom klimom i hladnijim tlama voli naravno više svijetla. Lakše podnosi zasjenu od običnog bora, a traži više svijetla od smreke i pogotovo jele, u čijim sastojinama molika najradije pridolazi. Podnašanje zasjene do izvjesne mjere omogućuje molici da se — prema navodima prof. Košanina — u našim južnim planinama dosta dobro drži u utakmici sa bukvom.

S obzirom na geografsko rasprostranjenje istaknuto je, da molika dolazi od prirode u Bugarskoj na Rili, Rodopima, Pirinu, Vitošu i Staroj Planini. S obzirom na visinsko rasprostranjenje pridolazi molika u pomenutim planinama u visinama od 1200 do 2500 m. Gledom na ekspozicije raste ondje molika na svim ekspozicijama, jer zahtijeva maglovitije i vlažnije podneblje.

S obzirom na tlo pridolazi molika u glavnom na silikatnoj podlozi. Voli svježę, skoro vlažno i duboko tlo. Izbjegava u glavnom krečnjačke podloge. U oblasti svog prirodnog pridolaska na silikatnoj podlozi ona je drvo prvog reda. Osim na škriljevca i silikatnim tlama pridolazi molika i na krečnim tlama, u koliko su duboka i dovoljno vlažna.

Drvo molike mekano je i lagano. Ono se cijeni skuplje od borovog, smrekovog i jelovog. U njem ima više smole nego kod ijednog od domaćih četinjara. U monografiji je opisana boja, čvrstoća, tvrdoća, težina, trajnost molikina drva kao i njegova upotreba u građevinarstvu (osim postrojenja u vodi), zatim u industriji pokućstva, rezbarstvu domaćoj industriji drvenog suda i sl.

Molika je vrlo otporna prema djelovanju mraza i suše, insekata i parasitske bolesti. Najotpornija je od svih četinjara prema vjetru. Vjetroloma i snjegoloma nema kod nje zbog gipkosti grana. Od štetoinja javljaju se na molici potkornjaci *Tomicus amittinus* Eichh. i *Crypturgus pusillus* Gyll.

U zaključku, na kraju monografije, ističe se postepeno nestajanje molike u bugarskim planinama. Jedino u centralnoj Rili raste ona tako reći izobilno, te u nekim sastojinama zauzima 0,8 primjese. Nestajanje molike objašnjava autor time,

što ona pridolazi u zajednici s uzgojno jačim drugim četinarima, te što njezino sjeme preleži godinu dana, tako da za vrijeme ležanja većina sjemeni strada. Autor predlaže, da se u visokim predjelima podržavaju mješovite sastojine smreke i molike, jer je takva smjesa vrlo otporna prema vjetrovima. Na strmim i lako odronljivim zemljištima može molika da posluži kao zaštitna vrsta, jer dobro veže zemlju svojim razgranatim korijenjem. Za pošumljivanje u područjima bujičnih predjela na gornjoj granici šumske vegetacije dobro odgovara molika, jer je otporna prema vjetrovima. Na odgovarajućim nadmorskim visinama i tlima može molika dobro da posluži i za pošumljivanje golih terena, i to sadnjom biljaka u smjesi sa ostalim četinarima.

Molika je u zapadnoj Evropi poznata, i to naročito u Njemačkoj, jedino kao parkovno drvo (Berlin, Scharffenberg, Hannover, Baden i dr.). Zbog njenog lijepog izgleda, brzog rasta i otpornosti prema raznim povredama molika se uopće rado upotrebljava u parkovima i vrtovima zapadne Evrope, a preporučuje se i za pošumljivanje.

Interes za moliku porastao je u posljednje vrijeme u Njemačkoj povodom razočaranja, koja su ondje doživljena sa borovcem. Borovac je unašan u njemačke šume tokom zadnjih 100 godina. Njegovi zahtjevi na tlo nisu osobito veliki, a osim toga on brzo raste. Drvo mu je mekano i lagano, te zbog toga naročito traženo. U posljednjem deceniju ugrozila je rda *Peridermium Strobi* u velikoj mjeri borovčeve kulture u Njemačkoj, a i drugdje u Evropi. Prema podacima, koje je iznio Vanselow na skupštini njemačkih šumara 1927. god., bilo je tada preko 90% svih borovčevih kultura napadnuto spomenutom bolešću i osuđeno na propast. Na istoj skupštini izrečen je vrlo pesimističan sud o budućem uzgoju borovca u Evropi. Tubeuf predlaže u tim prilikama, da se daljnje uzgajanje borovca napusti i zamijeni balkanskim borovcem, koji je imun prema pomenutoj bolesti, ali koga bi prethodno trebalo sa šumsko-uzgojne strane proučiti (Dengler »Waldbau«, Berlin 1930, str. 345).

Uz prijevod monografije dodana su na kraju 2 priloga. U prvom prilogu donesena je prva botanička diagnoza molike po pronalazaču A. Grisebachu na latinskom i u prijevodu na srpsko-hrvatskom jeziku. U drugom prilogu donesen je pregled literature o moliki od 1841. do 1928. god. Literatura je razvrstana po godinama. Sredio ju je T. Dimitrov i štampao u Glasniku bugarskog botaničkog društva 1929. god. Ona je naročito opsežna u posljednjem deceniju, i to napose u Njemačkoj. Ovako skupljena literatura vrlo će dobro doći kod daljnjeg proučavanja ovog našeg balkanskog borovca. Popis literature povisuje znatno vrijednost ovome prijevodu monografije.

Prevedena monografija sadrži s priložima 54 strane oktavnog formata. Usput se pripominje, da u formalnoj obradi materijala (a donekle i gramatičnoj) ima nekoliko manjih nedostataka. Vrijednost monografije bila bi svakako još veća, da joj je priložena skica prirodnog rasprostranjenja molike u Bugarskoj.

Podaci u prevedenoj monografiji moći će vrlo dobro da posluže kod proučavanja životnih prilika molike kod nas. Za buduće pošumljivanje ogoljelih naših planina u Južnoj Srbiji imaće molika svakako veliku važnost. Prof. Dr. Košanin (»Četinari Južne Srbije« str. 13) ističe, da budućnost četinjavih šuma u Južnoj Srbiji leži u osebinaama munike i molike. Ma da su te dvije vrste borova ograničene u glavnom na planine u zapadnom i južnom dijelu Južne Srbije, mogu one nesumljivo rasti na svima ondješnjim planinama. One se vrlo srećno dopunjuju u pogledu podloge, na kojoj rastu, kao i u pogledu visinske zone. Munika drži svuda krečne podloge i velike visine. Raste na suvim, kamenitim južnim i strmim stranama, gdje ne može uspijevati nijedan drugi visoki četinjač. Munikom se mogu pošumiti i najstrmiji nagibi na krečnjaku do visine preko 1800 m. Njome se može najbrže pošumiti Suha Gora, Karadžica, Dautica i goli krečnjački dijelovi Koraba i Šar-planine.

Za moliku kaže prof. Košanin, da je pratilac škrljaca i silikata i da se kod nas u glavnom drži visinskog regiona bukve. Najviše se drži sjevernih planinskih

nagiba, na kojima ide kao visoko drvo do gornje granice šume. Na Nidži i Žljebu dosiže do 1800 m. Na relativno vlažnom zemljištu i na većoj visini raste i na krečnjaku. U pogledu održanja molike značajna je jedna njena osobina, koju nemaju drugi naši borovi. Vrhove prevršenih stabala nadoknađuju preostale grane, koje se usprave kao samostalna stabla i okite češerima.

Po svojoj važnosti zaslužuje ova knjižica da se nalazi u knjižici svakog našeg šumara. Cijena joj je 10 Din., a može se nabaviti kod prevodioca g. ing. O. Krstića, šumarskog savjetnika, Skoplje, Venac Cara Dušana broj 22.

Ing. Milan Anić.

PROMJENE U SLUŽBI

Postavljeni su:

Perović Vukašin, za geometra 9 grupe kod Direkcije šuma u Banjaluci.
Miletić Dr. Žarko, za načelnika Odeljenja za Šumarstvo Ministarstva šuma i rudnika 3 grupe II stepena u Beogradu.

Džebić Dragutin, za činovničkog pripravnika X grupe kod šumske uprave u Bosanskoj Gradiški.

Premješteni su:

Terzić inž. Salih, šum. pristav 8 grupe čin. odelj. za šumarstvo Min. šuma Beograd, za šefa šum. uprave i sres. šum. ref. u Kladanj;

Netković inž. Nikola, šum. pristav, 8 grupe iz šum. uprave Paraćin za šefa šum. uprave u Boljevac;

Vučković inž. Blažimir, šum. pristav 8 grupe iz šum. uprave Boljevac za šefa šum. uprave Banjina Bašta;

Knežević inž. Milutin, šum. pristav 8 grupe iz šum. upr. Glina za šefa šum. uprave u Vrbanju.

Joksimović Branko, šum. poverenik 7 grupe iz šum. uprave Štip za sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Bitolj;

Krajišnik inž. Mustafa, šum. pristav 8 grupe od sres. načelstva Ključ, za sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Glamoč;

Osmanagić Halil, podšumar 8 grupe iz šum. uprave Konjic, kod šum. uprave u Travnik;

Erceg Lazar, podšumar 8 grupe od Dir. šuma Banjaluka k šum. upravi u Ključ.

Makić Trifun, tehnič. insp. 5 grupe iz šum. uprave Tuzla k šum. odseku Kr. banske uprave u Sarajevo.

Čekrlija Risto, tehnič. inspektor 5 grupe od sres. načelstva Bihać k šum. odseku Kr. banske upr. u Banjaluku.

Zečević inž. Vladimir, šum. savjetnik 6 grupe iz Dir. šuma Sarajevo za šefa šum. uprave Prača — Sjetlino.

Dobrić inž. Ante, šum. savjetnik 6 grupe od šum. uprave iz Rogatice za sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Bihaću.

Kudović inž. Sulejman, viši. šum. pristav 7 grupe od šum. uprave Prača-Sjetlina za šefa šum. upr. u Tuzli, s time da vrši dužnost šum. referenta kod sres. načelstva u Tuzli.

Jovanović inž. Miograg, viši šum. pristav 7 grupe od šum. uprave Loznica za šefa šum. uprave u Rogatici, s time da vrši i dužnost sreskog referenta kod sres. načelstva u Rogatici.

Bila inž. Jovan, šum. savjetnik 6 grupe od Dir. šuma Sarajevo za šefa šum. uprave u Travniku, s time da vrši dužnost i kod sres. načelstva u Travniku.

Pipan inž. Rudolf, šum. savjetnik 6 grupe iz šum. uprave Čazma za šefa šum. uprave Križ. im. opšt. u Bjelovar.

Radojević Milovan, potšumar II klase 8 grupe iz šum. uprave Tetovo na šum. upravu Skoplje;

Purić Dušan, pom. tehnič. manipulant 10 grupe, iz šum. uprave Šipovo na šum. upravu u Tetovo.

Grahli inž. Ljubomir, šum. pristav 8 grupe od šum. upr. križ. im. opć. iz Bjelovara za šefa šum. uprave u Čazmu.

Kutleša inž. Stjepan, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Konjic na Dir. šuma u Sarajevu.

Obradović inž. Ljubomir, šum. pristav 8 grupe od šum. uprave Višegrad za šefa šum. uprave u Travniku, s time da vrši dužnost sreskog šum. referenta kod sreskog načelstva u Travniku. (1993)

Nikitin inž. Aleksander, šum. pristav 8 grupe iz šum. uprave Priština za šefa šum. uprave u Arandelovac.

Šinkovec Ljudevit, knjigovoda 8 grupe od šum. uprave iz Bohinjske Bistrice Direkciji šuma u Ljubljani;

Savić inž. Đorđe, šum. savetnik 6 grupe od Direkcije šuma iz Otočca Kr. Banskej upravi u Novi Sad.

Ranitović inž. Svetozar, šum. inspektor 3 grupe 2 stepena od Kr. banske uprave u Nišu Ministarstvu šuma odeljenje za šumarstvo u Beograd.

Premužić inž. Andrija, šum. viši savetnik 4 grupe I stepena za direktora Direkcije šuma u Sarajevu od kr. banske uprave Sarajevo;

Babić inž. Bogdan, šum. savetnik, 5 grupe od Direkcije šuma, kr. banskoj upravi u Sarajevo;

Tereščenko, inž. Sretan, za višeg šum. pristava 7 grupe od Kr. banske uprave iz Niša k Direkciji šuma u Aleksinac;

Manojlović inž. Petar, za inspektora Ministarstva šuma 3 grupe 2 stepena od Direkcije šuma iz Sarajeva, odeljenju za šumarstvo Min. šuma u Beograd;

Pihler inž. Milan, za šum. savjetnika 5 grupe od šum. odseka Kr. banske uprave u Zagrebu k šumarskom odseku Kr. Banske uprave u Skoplju;

Kauders inž. Alfons, za inspektora 3 grupe II stepena od inspektorata iz Senja kr. banskoj upravi u Zagreb;

Böhm inž. Viktor, za višeg savetnika Direkcije 4 grupe II stepena od Direkcije šuma iz Banjaluke za šefa šum. uprave u Kostajnici;

Pleša inž. Vinko, za šum. savetnika 5 grupe od šumske uprave iz Kostajnice za šefa šum. inspektorata u Senju;

Jovanović inž. Miodrag, za šum. višeg pristava i šefa šum. uprave iz Rogatice k šumskoj upravi u Loznicu;

Gjurić inž. Stipan, za šum. savetnika 5 grupe i sreskog šum. referenta iz Subotice k sreskom načelstvu u Sombor.

Šverko inž. Ivo, za šum. savetnika 6 grupe od Direkcije šuma sa Sušaka k Direkciji šuma u Banjaluku;

Boko Marko, za šumarskog višeg poverenika 6 grupe od šumske uprave iz Valjeva za sreskog referenta kod sreskog načelstva u Gornjem Milanovcu.

Radimir inž. Dragutin, za višeg savetnika Direkcije šuma 4 grupe II. stepena od Kr. banske uprave odseka za šumarstvo k Direkciji šuma u Sarajevu;

Travniko

Mihaliček inž. Nikola, za višeg pristava 7 grupe od Kr. banske uprave odseka za šumarstvo k Direkciji šuma u Sarajevu;

Ziani inž. Petar, za šum. pristava 8 grupe od sreskog načelstva iz Vrboskog k Direkciji šuma na Sušak;

Stamenković Božidar, za višeg savjetnika i šefa šum. uprave u Beogradu, od odeljenja za šumarstvo Min. šuma i rudnika.

Unapređeni su:

Šustić Inž. Josip, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 1 stepena kod šum. odsjeka Kr. banske uprave u Zagrebu;

Strapajević inž. Đuro, za višeg savjetnika 4 grupe 1 stepena kod Dir. šuma u Zagrebu;

Drenovac inž. Svetozar, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 1 stepena kod Direkcije šuma na Sušaku;

Štrancar inž. Alojzije, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 1 stepena kod šum. odseka Kr. banske uprave u Ljubljani;

Kovačević inž. Pero, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena i sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Slatini;

Bevelakva inž. Stjepan, za šum. višeg savjetnika 4 grupe 2 stepena sres. šum. ref. kod sres. načelstva u Gospiću;

Šulgaj inž. Franc, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena sres. šum. ref. kod sreskog načelstva u Novom-Mestu;

Ružić inž. Ante, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena sres. šum. referent kod sres. načelstva u Karlovcu;

Kraut inž. Igo, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena i sres. šum. referent kod sres. načelstva u Kranju;

Kolarović inž. Stevan, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena kod Petrovaradinske imovne općine u Sremskoj-Mitrovici;

Hajliček inž. Hubert, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena kod Direkcije šuma u Čačku;

Ervačanin inž. Miloš, za višeg šum. savjetnika 4 grupe 2 stepena kod Direkcije šuma Petrovaradinske imovne općine u Srem. Mitrovici;

Krstić inž. Orestije, za savjetnika direkcije 5 grupe kod Dir. šuma u Skoplju;

Šoš inž. Đuro, za šum. savjetnika 5 grupe i sres. šum. ref. kod sres. načelstva u Križevcima;

Sundečić inž. Ivan, za šum. savjetnika 6 grupe kod šum. odsjeka Kr. banske uprave u Nišu;

Gelić Josip, za višeg šum. povjerenika 6 grupe kod Dir. šuma u Banjaluci;

Janša Hinko, za višeg šum. povjerenika 6 grupe kod šum. uprave na Bledu;

Rosi Alfred, za višeg šum. povjerenika 6 grupe i sres. šum. referenta kod sreskog načelstva u Kotoru;

Konjar inž. Stanislav, za šum. višeg pristava 7 grupe i sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Sanskom-Mostu;

Šlander inž. Joža, za šum. višeg pristava 7 grupe i sres. šum. referenta kod sres. načelstva u Mostaru;

Mitag Ljudevit, za računskog kontrolora 7 grupe kod računovodstva Dir. šuma u Apatinu;

Milošević Stjepan, za računskog kontrolora 7 grupe kod računovodstva Dir. šuma u Banjaluci;

Šinkovec Ljudevit, za računskog kontrolora 7 grupe kod šum. uprave u Bohinjskoj Bistrici;

Bubalo Ivan, za računskog kontrolora 7 grupe kod uprave drž. parka Topčider Beograd;

Kostelac Stjepan, za višeg tehnič. manipulantu 7 grupe kod Direkcije šuma u Vinkovcima;

Gojković inž. Milutin, za višeg savetnika Min. šuma 4 grupe I stepena u Beogradu;

Lukić Nenad, za višeg sav. Min. šuma 4. gr. I. st. u Beogradu;

Manojlović inž. Milan, za višeg savetnika 4 grupe II stepena kod odeljenja za šumarstvo Ministarstva šuma u Beogradu;

Škopac inž. Stjepan, za šum. višeg pristava 7 grupe kod Direkcije šuma brodske imovne općine u Vinkovcima;

Milenković N. Jovan, za računskog inspektora 6 grupe kod odeljenja za računovodstvo Min. šuma i rudnika Beograd;

Adulović D. Stevan, za tehnič. višeg nadzornika 6 grupe kod odeljenja za šumarstvo Min. šuma i rudnika Beograd;

Nikolić D. Stana, za višeg tehnič. manipulantu 7 grupe kod odeljenja za šumarstvo Min. šuma i rudnika Beograd;

Grebenarović J. Kaliopa, za višeg tehnič. manipulantu 7 grupe kod odeljenja za šumarstvo Min. šuma i rudnika Beograd;

Novoselec inž. Franjo, za šumarskog pristava 8 grupe kod sreskog načelstva u Zagrebu;

Marković inž. Ljubomir, za višeg šum. savetnika 4 grupe II stepena kod šum. otseka Kr. banske uprave u Skoplju;

Gjiperborejski inž. Boris, za šumarskog pristava 8 grupe i sreskog šumarskog referenta kod sreskog načelstva u Imotskom;

Jankavić inž. Ilija, za šumarskog pristava 8 grupe kod šum. odseka Kr. banske uprave u Banjaluci;

Belecki inž. Nikola, za šumarskog pristava 8 grupe kod šumar. otseka ✓ 14/06
na Cetinju;

Duić inž. Ante, za šumarskog pristava 8 grupe kod sreskog šum. otseka ✓ 14/06
u Samoboru.

Hribarnik Stanko, za potšumara 8 grupe II klase kod šum. uprave u Bohinjskoj Bistrici.

Koužik Vaclav, za potšumara II klase 8 grupe kod šumske uprave u Stocu;

Miletić Dr. Žarko, Za inspektora Ministarstva 3 grupe II stepena kod odeljenja za šumarstvo Beograd;

Sarnavka inž. Roman, za inspektora Ministarstva 3 grupe II stepena kod odeljenja za šumarstvo Beograd;

Maruci inž. Ivan, za inspektora Ministarstva 3 grupe II stepena kod odeljenja za šumarstvo.

Umirovljeni su:

Antić Aleksander, viši savetnik Ministarstva 4 grupe 2 stepena u Beogradu;

Jovanović Lazar, šum. sav. direkcije 4 gr. 2 step. i šef š. uprave u Beogradu;

72/98
Tavčar inž. Karlo, viši šum. savetnik 4 grupe I stepena kod šum. otseka kr. banske uprave u Ljubljani;

Šubert Nikola, viši šum. savetnik 4 grupe II stepena kod šum. otseka Kr. banske uprave u Zagrebu;

Bojanić Janko, potšumar I kl. 7 grupe kod šum. uprave u Užici;

Popović Pavle, potšumar 1 kl. 7 grupe kod šum. uprave u Gornjem Milanovcu;

Jovanović Matija, potšumar 1 kl. 7 grupe kod šum. uprave u Kruševcu.

Zalokar Srećko, viši tehnič. manipulant 7 grupe kod Direkcije šuma u Ljubljani.

Radovanović Dragič, potšumar 1 kl. 7 grupe kod šum. uprave u Kraljevu;

Nedimović Dušan, viši šum. poverenik 6 grupe kod sreskog načelstva u Čajniču;

Hofman Josip, viši šumarski poverenik 6 grupe šef šum. uprave u Podgorici;

Ljubisavljević Simo, potšumar 1 kl. 7 grupe kod šumske uprave u Jagodini;

Primožić Franc, potšumar 1 kl. 7 grupe kod sreskog načelstva u Kranju;

Jerbić Ivan, viši savjetnik Direkcije šuma 4 grupe 2 stepena u Zagrebu;

Jovanović Milorad, načelnik Ministarstva šuma odeljenja za šumarstvo Beograd.

OGLASI

OGLAS.

Nudim na prodaju 33 godišta Šumarskog Lista (lijep tvrdi uvez) 1899 do 1931, te 28 godišta Lovačko-ribarskog vijesnika (lijep tvrdi uvez) 1904—1931, uz vrlo povoljnu cijenu.

Neferović Franjo, šumarski savjetnik
Nova Gradiška, Slavonija.

NAŠIČKA TVORNICA TANINA I PAROPILA D. D.

Centrala Zagreb
Marulićev trg broj 18.

KRNDIJA

gospodarska i šumarska industrija d. d.
u Zagrebu

Uprava gospodarstva i šumarstva :
NAŠICE, SLAVONIJA.

Proizvodi i eksportira svekolike
gospodarske i šumske proizvode

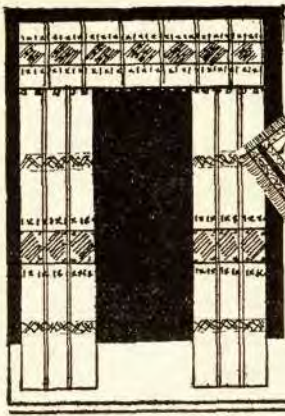
Šumska industrija

Filipa Deutscha Sinovi

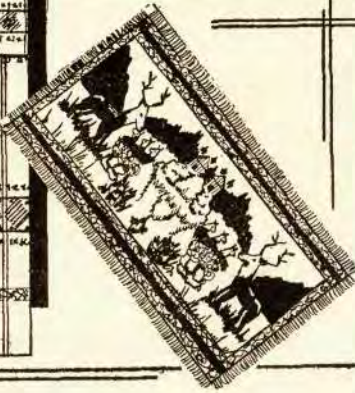
Vrhovčeva ulica 1 ZAGREB Telefon broj 30-47
Parna pilana u Turopolju.

Export najfinije hrastovine. Na skladištu ima velike količine potpuno suve hrastove gradje svih dimenzija.
Utemeljeno godine 1860. Utemeljeno godine 1860.

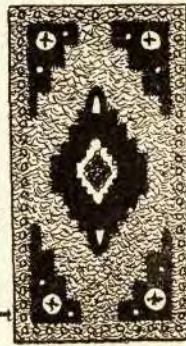
ZAKUĆANSTVO:

19501 Zastor iz madrasa vrlo dobar u pranju. Sa utkvom u crvenoj, zelenoj i plavoj boji, širina 45×240 cm, veličina draperije 50×160 cm.
Din 76.—

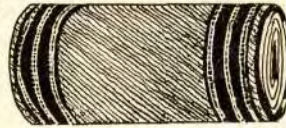
19502 Zidni sag iz pamučnog tkiva, veličina 70×175 iz Jutte-smyrne, imitc., u Din 86.—

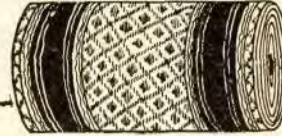
19503 Prestirač pred krevet vrlo lijepim bojama na obadje strane jednak, vel. 50×100 cm Din 52.—

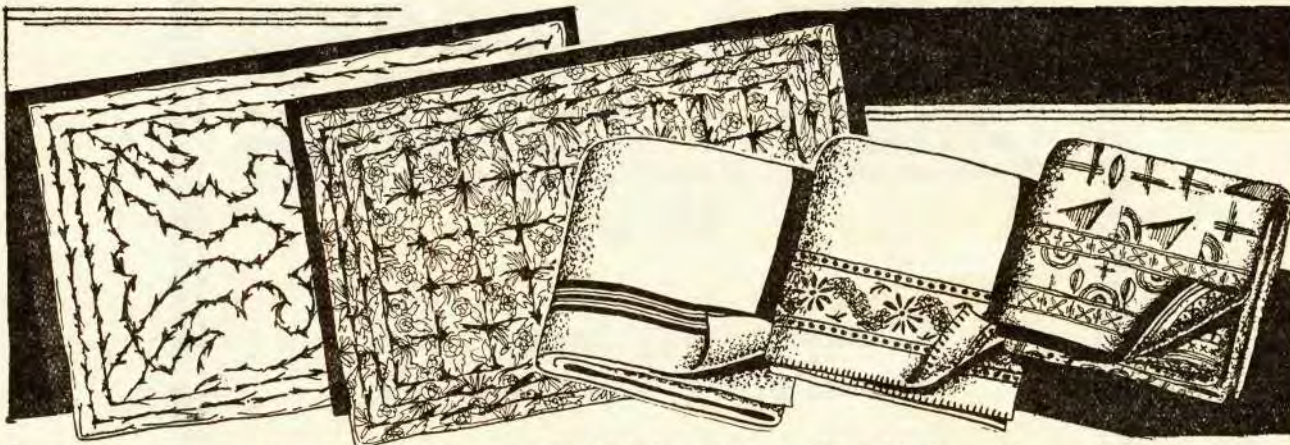
19504 Zidni sag, iz jute-smyrna, u pravim perzijskim uzorcima, vel. 80×180 cm, Din 140.—

19505 Sag iz špage, sa zelenom, crvenom ili plavom bordurom šir. 50 cm po metru Din 16.—
60 cm Din 20.—

19506 Sag iz špage, sa zelenim bordurama, šir. 60 cm Din 20.—

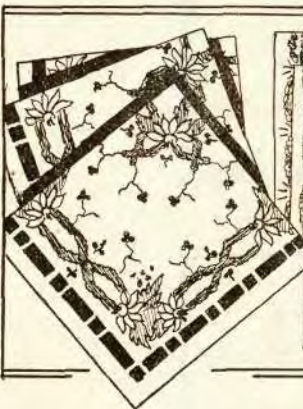
19507 Poplun, s jedne i s druge strane jednobojni glot, izraden strojem sa dobrom vatom, u boji bordo sa žutim, bordo sa plavim ili bordo sa fres, vel. 120×185 cm Din 120.—

19508 Poplun iz glota, s jedne strane šaren, s druge jednobojan, sa dobrom bijelom vatom, sa strojem izraden, u boji plavo, žuto, lubičasto i fres, veličina 128×185 cm Din 240.—

19509 Pokrivač pamučni u boji drap, vrlo praktična boja, veličina 120×180 cm Din 48.—

19510 Pokrivač pamučni, u boji drap, vrlo praktična boja, vel. 130×190 cm Din 78.—

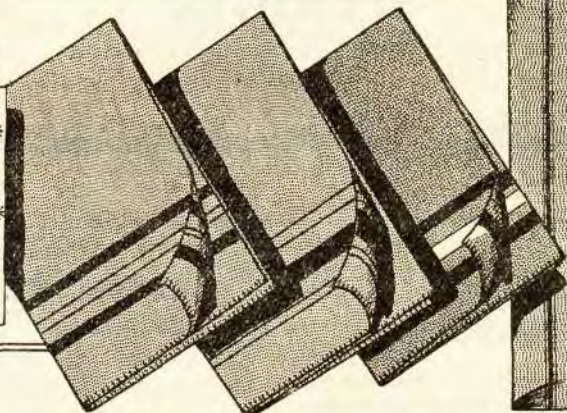
19511 Pokrivač iz flana u raznim lijepim bojama, vel. 130×190 cm Din 78.—

19512 Garnitura za krevete, sastoji se iz dva krevetna pokrivača i jednoga stolnjaka, iz dobrog pamuka u crvenkastoj ili zelenkastoj boji Din 230.—

19513 Garnitura za krevete, iz gobelin tkiva, sastoji se iz dva krevetna pokrivača i jednoga stolnjaka, u lijepim zelenkastim, plavkastim i crvenkastim bojama Din 340.—

19514 Pokrivač pamučni u svojoj boji sa plavom ili zelenom bordurom, vel. 130×175 cm Din 32.—

19515 Pokrivač pamučni u tamno svojoj boji sa bordurom, veličina 120×190 cm Din 35.—

19516 Pokrivač »Tigar« u svojoj boji sa bordurom, vel. 120×180 cm Din 38.—

19517 Stalnjača iz flana u svojoj boji sa bordurom, vel. 110×180 cm Din 20.—
110×190 cm Din 22.—

Mušterijama izvan Zagreba šaljem na zahtjev besplatni naš glavni katalog, u kojemu dajemo pregled o 3857 vrsta razne robe. — Jamčimo za jeftinost.

Kastner & Ohler, Zagreb

Domaća stručna djela iz područja šumarstva

T. br.	Ime autora	Naslov knjige	Knjiga se nabavlja kod	Cijena je knjizi	
				Din	za stud. Din
1.	Инг. Др. Петровић Драгољуб	„Шуме и шум. привреда у Македонији“		10.—	
2.	Dr. Levaković Antun	„Dendometrija“		členovi 70 nečlanovi 100	50.—
3.	Dr. Nenadić Djuro	„Računanje vrijednosti šuma“	Jgr. шум. удруж. Загреб Вуко-тиновићева ул. 2	članovi 70 nečlanovi 100	50.—
4.	Dr. Ugrenović Aleksandar	„Pola stoljeća šumarstva“		200.—	
5.	Ing. Ružić Ante	„Zakon o šumama“ (projekat iz g. 1924)		50.—	
6.	Hufnagl-Veseli-Miletić	„Praktično uređivanje šuma“		20.—	
7.	Јекић М. Јов.	Прилози за Историју Шумарства у Србији	писца, Београд, Војводе Добриња 52.	60.—	
8.	Dr. A. Petračić	Uzgajanje šuma, I. dio II. dio	pisca, Zagreb, Vukotinićeva 2.	100.— 140.—	
9.	Ing. V. Mihaldžić	Tablice za obračunavanje njemačke bačvarske robe	pisca, Garešnica (kraj Bjelovara)	50.—	40.—
10.	Dr. J. Balen	„O proredama“	pisca, Beograd, Novopazarska 51.	50.—	
11.	„	„Naš goli Krš“	„	115.—	
12.	Dr. Balen—Dr. Sagadin	„Zakon o šumama“	Tiskara Narodnih Novina, Zagreb	100.—	
13.	Dr. Đ. Nenadić	„Uređivanje šuma“	pisca, Zagreb, Vukotinićeva 2.	150.—	120.—
14.	„	„Osnovi šumarstva“	„	80.—	60.—
15.	„	Šumarski kalendar	„	25.—	20.—
16.	Dr. Ugrenović	„Zakoni i propisi o šumama i pilanama“.	Tipografija d. d. Zagreb	120.—	
17.	Dr. Ugrenović	Iskorišćavanje šuma I.	g. Dane Tomičić, Zagreb, Tehnički fakultet	80.—	60.—
18.	„	Iskorišćavanje šuma II. Tehnologija drveta	„	152.—	120.—
19.	Veseli D. Drag.	Uzgajanje šuma	pisca, Sarajevo, Bolnička ul. 15.	Rasprodano. Priprema se novo prošireno izdanje	
20.	„	Заштита шума	„	30.—	25.—
21.	„	Упораба шума	„	40.—	35.—
22.	„	Дендрометрија	„	20.—	15.—
23.	„	Геодесија	„	40.—	35.—
24.	„	Lovstvo i ribarstvo	„	30.—	25.—
25.	„	Šumarska botanika	„	25.—	20.—

T. br.	Ime autora	Naslov knjige	Knjiga se nabavlja kod	Cijena je knjizi	
				Din	za stud. Din
26.	Veseli D. Drag.	Kađenje čumura u uspr. žeznicama	pisca, Sarajevo, Bolnička ul. 15.	15.—	12.—
27.	"	Sist. i nazivlje š. drvača i grmlja	"	10.—	8.—
28.	"	Povjesn. crtica o шумама Босне и Херцеговине	"	15.—	12.—
29.	"	Sušenje naših čet. šuma	"	10.—	8.—
30.	Др. Ђ. Јовановић	Механичка прерада дрвета	писца, Београд, Милоша Поповића 23 и Загреб, Народна шума, Катанчићева улица.	50.—	
31.	Др. М. Marinović	Privredni značaj lova u Jugoslaviji	писца, Београд, Котеж Neimar, Rejonska 45.	60.—	šumari i lovci 40.—
32.	"	Значај шума у привредном и културном животу нашег народа.	Српска кр. Академија	10.—	преко 5 ком. Д 6.—
33.	Др. М. Јосифовић	Билна патологија за шумаре	г. Ст. Шербан, Београд, Гарашанинова 18.	70.—	Студенти 60.—
34.	Ing. Љуб. Марковић	Шуме и шумарство нашег Југа	писац, Скопље, Банска управа	30.—	
35.	Fritz Fink	Kubični sadržaj klada	Drvotrzac, Zagreb, Praška 6.	45.—	
36.	Ing. I. Čeović	Lovački kalendar	Pisca, Zagreb, Radišina 2.	25.—	20.—
37.	Љ. Малетић	Уређење бујица	Владо Ђурић, Шумарски факултет, Земун	65.—	
38.	Др. инж. Ж. Милетић	Општи поглед на шумарство Моравске бановине	писца, Београд Министарство шума	15.—	
39.	Ing. S. Mađarević	Naše šume	Pisca, Zagreb, Palmotićeva 68.	120.—	
40.	Инг. С. Баранац	Карта административне поделе шума крајинских имовних општина (У 5 боја 1:700.000)	аутора, Београд Министарство шума	25.—	20.—
41.	"	Наше шумарство и ловство у слици и речи за народ	"	20.—	15.—
42.	"	Šumsko gospodarstvo imovnih opština (1919—1931 g.)	"	120.—	100.—
43.	"	Pokretna poljoprivredna izložba i škola (s naročitim osvrtom na šum. deo izložbe)	"	15.—	
44.	Ing. J. Borošić	Sematizam i status šum. osoblja	Београд, Министарство шума	30.—	
45.	Ing. J. Miklavžič	Kmetско gozdarstvo	"	8.—	
46.	Ing. V. Novak	O urejanju gospodarstva z gozdi	Šum. odsjek Kr. banske uprave Ljubljana	30.—	
47.	Friz Fink	„Površine pojedinih neobrubljenih dasaka“	Drvotrzac Zagreb, Praška 6	20.—	16.—
48.	"	„Preračunavanje engleskih stopa i palaca“	"	5.—	4.—
49.	"	„Površine srednjača“ (Centreplanks)	"	20.—	16.—

UPOZORENJE!

Na svojoj sjednici od 15. decembra 1929. stvorila je Glavna uprava J. Š. U. sljedeći zaključak:

Kako bi se poduprle domaće šumarske knjige, štampati će J. Š. U. u Šumarskom Listu stalan pregled sviju izašlih stručnih knjiga. Pri tome će se napose označiti, gdje se pojedina knjiga može nabaviti i uz koju cijenu.

Molimo gg. autore, koji žele da im knjige budu u tome spisku označene, da to izvole javiti što skorije tajništvu J. Š. U., Zagreb, Vukotinovićeve 2. Vidi gornji pregled.